

Háda Béla

## A pakisztáni polgári kormányzás öt éve és a 2013. évi választások

*Öt évvel a Pervez Musarraf tábornok-elnök távozásához vezető választásokat követően a demokratizálódás útján elindult Pakisztán újabb meghatározó belpolitikai határvonalhoz érkezett: 2013 tavaszán tartották az első választást, amelynek téje már a „demokráciából demokráciába” történő békés átmenet volt. Ez alkalomból tekint át a szerző a pakisztáni bel- és külpolitika elmúlt öt évének meghatározó eseményeit, kihívásait és az új kormányzat előtt álló legsürgetőbb feladatokat.*

A Pakisztáni Iszlám Köztársaság belpolitikai fejlődése a 2008. február 18-i általános törvényhozási választásokkal érkezett legújabb meghatározó cezúrájához, lehetőséget teremtve a Pervez Musarraf tábornok-elnök nevével fémjelzett kilencéves diktatórikus időszak lezárására. A súlyos belpolitikai feszültségek ellenére a voksolás az előzetes várakozásokat megcáfolva súlyosabb atrocitásoktól és visszaélésektől mentesen zajlott le, az eredményeképpen felálló többpárti polgári kabinet pedig minden szükséges eszköz birtokában láthatott neki a diktatúra leépítésének, amelyre Musarraf államfő távozásra kényszerítése tett pontot. Öt év telt el a pakisztáni „rendszerváltás” óta. Egy parlamenti ciklus, melyet az éles, a kormányoldalt is bomlasztó belpolitikai viták és társadalmi elégedetlenség mellett az afganisztáni háború pakisztáni következményei, valamint a nagyhatalmi partnerekkel és a fegyveres erők elitjével szemben éleződő feszültségek is terheltek. Mindennek dacára ez volt az ország 65 éves szuverén történelmének első olyan ötéves ciklusa, melyet a megválasztott kormánynak sikerült is kitöltenie. Az új ciklus nyitányát jelentő, a média által már előre „történelmiként” jellemzett választásokat 2013. május 11-én tartották.

### I. Búcsú a tábornoktól

A 2008. februári választások sok szempontból jól illeszkedtek a pakisztáni belpolitika dinamikájáról közkezen forgó tézisekhez: a legutóbbi (sorban a harmadik) katonai diktatórikus periódust felváltja a legújabb, a demokrácia érvényesülését hangoztató polgári kurzus, mely látszólag a katonai elit laktanyákba való visszaküldésével (valójában inkább azzal kiegyezve) újra érvényre segíti az alkotmány szellemét, s elindítja az országot a demokratikus fejlődés útján.

A voksolás eredménye az előzetes várakozásoknak megfelelően alakult. A Pakisztáni Néppárt (PPP) egyértelmű győzelmet aratott, és a legnagyobb, 121 fős frakciót állította fel a Madzslisz-i-Súra (a parlament) 342 fős alsóházában.<sup>1</sup> Egyik szövetségese a Navaz Sharif vezette Muszlim Liga (PML–N), a második legjelentősebb, 91 képviselői hellyel rendelkező politikai erő lett. Koalíciójuk a pastun nacionalista Awami Nemzeti Párttal

<sup>1</sup> Pakisztánnak kétkamarás törvényhozása van, az alsóházként funkcionáló Nemzetgyűlés és a Szenátus.

(ANP) egészült ki, amely 13 képviselői hellyel rendelkezett. Összehasonlításképpen: Musarraf elnök pártja, a Pakisztáni Muszlim Liga (Quaid-e-Azam frakció – PML-Q) mindössze 54 mandátumot szerzett, amivel egyértelműen ellenzékbe szorult.<sup>2</sup> A negyedik legnagyobb parlamenti frakciót a Muttahida Quami Movement (MQM – Egyesült Nemzeti Mozgalom) 25 képviselője hozhatta létre, akik a ciklus alatt több szakaszban is erősítették a kormánykoalíciót.

Jóllehet a 2007. évi elnökválasztás során – a Benazir Bhuttóval, a legnépszerűbb politikai erőnek számító Pakisztáni Néppárt vezetőjével Abu-Dzabiban kötött korábbi megállapodásának köszönhetően – Pervez Musarraf elnyerte a mandátumot második államfői ciklusának kitöltésére is, a belpolitikáját vele szemben meghatározó kormánykoalíció nem hagyott kétséget afelől, hogy minden eszközt megragad az elnök mihamarabbi eltávolítása érdekében. A játszma legbizonytalanabb pontja a katonai elit lehetséges magatartása volt. Musarraf ugyan 2007. november 28-án lemondott az 1998 óta politikai funkciói mellett is folyamatosan betöltött vezérkari főnöki posztjáról, utódjának azonban bizalmasát, az ISI<sup>3</sup> addigi igazgatóját, Asfak Pervez Kajani vezérezredest nevezte ki. Mindemellett persze megmaradtak a tábornoki karhoz fűződő kollegiális kapcsolatai, amelyekhez egy évtizedes főparancsnoksága alatt a katonai vezetők előmenetelében játszott személyes szerepe is erős alapot szolgáltatott. Kajani lojalitása egykori feletteséhez ennek tudatában óvatosságra intette a civil politikusokat, nem lehettek biztosak abban, hogy a hadsereg meddig hajlandó engedni a pozícióiból, és beletörődne-e az elnök elmozdításába. Mint pár hónappal később kiderült, utóbbi kérdésre feltételes igen a válasz. A haderő passzív együttműködést mutatott, ami nélkül a teljes rendszerváltás aligha lett volna elképzelhető.

A győztes PPP vezéralakjának számító Benazir Bhutto meggyilkolását<sup>4</sup> követően formailag a politikusnő örökösnek kiszemelt, ám politikai szempontból súlytalan fia, Bilawal Bhutto-Zardari, gyakorlatilag azonban özvegye, egyben a párt társelnöke és „erős embere”, Aszif Ali Zardari örökölte meg a Bhutto-klán vagyonát és politikai klientúráját, ami a Pakisztáni Néppárt néven futó „családi vállalkozás” átvételét is jelentette. A Néppárt győzelmét követően Zardari esélye nagyban megnövekedett az államfői poszt betöltésére is, ehhez azonban visszavonulásra kellett kényszerítenie a már említett abu-dzabi megállapodása értelmében második ciklusra választott Pervez Musarrafot.

Az elnök végül 2008. augusztus 19-én, az ellene kilátásba helyezett vádemelési eljárás hatására jelentette be lemondását, amivel önmaga és a pakisztáni kormányzat számára is megoldott egy súlyos belpolitikai dilemmát. Egy uralmának és 2007-es intézkedéseinek körülményeit taglaló vizsgálati eljárás során ugyanis számos kellemetlen percet szerezhetett volna a hatalomra kerülő politikaelit-csoport prominenseinek,<sup>5</sup> a megbékíteni szándékozott katonai elit egyes tagjainak, de még akár az amerikai diplomáciának is. A feszültség pedig nem volt érdeke az új kormányzatnak sem. Musarraf nyugodtan és különösebb botrányoktól mentesen zajló eltávolítása nyomán 2008. szeptember 9-től végül Aszif Ali Zardari foglalhatta el a Pakisztáni Iszlám Köztársaság legmagasabb közjogi méltóságának

2 A választások összesített eredményét lásd *Election Commission of Pakistan*. *ecp.gov.pk*, 2008. 03. 24.

3 Inter-Services Intelligence, a vezető pakisztáni titkosszolgálat.

4 Bhutto Ravalpindiben, a pakisztáni fegyveres erők főparancsnokságának is otthont adó északi katonavárosban folytatta választási kampányát, amikor 2007. december 27-én egy férfi öngyilkos merényletet követett el ellene.

5 Itt elsősorban a Bhutto-Zardari-klán szerepét érdemes felidézni.

rezidenciáját, az Ajvan-i-Szádrat. Bár Zardarit korrupciós botrányoktól tarkított politikai előélete miatt nem fogadta osztatlan lelkesedés, a pakisztáni változásokat – a demokrácia úttörését látva bennük – a nyugati világ egyöntetűen üdvözölte. Az új polgári kurzus tehát viszonylag stabil, a lehetséges opciókkal és az ország történelmi tapasztalataival összevetve szerencsés körülmények között, jelentős külföldi támogatás mellett kezdhetette meg munkáját.

## II. Kapcsolatok a nagyhatalmakkal

Noha a koalíciós kormány érthető módon igyekezett elhatárolódni Pervez Musarraff politikai örökségétől, a dél-ázsiai térségben érdekelt nagyhatalmakkal, az Egyesült Államokkal, Kínával és Indiával fenntartott kapcsolatokban a tábornok-elnök politikája végső soron határozottan pozitív irányú elmozdulást hozott (bár ez India esetében a kezdeti feszült időszakot<sup>6</sup> követően inkább a kapcsolatok relatív normalizálódását jelentette), amelynek hozadékaira az országnak továbbra is szüksége volt. Pakisztán Washingtonnal és Pekinggel ápoltságának általános vonása volt az elmúlt fél évtizedben, hogy bár a szövetség és az azzal összefüggő együttműködések jobbára fennmaradtak, a nagyhatalmak a végső célkitűzéseket tekintve egyáltalán nem lehettek elégedettek azok eredményeivel.

Kína és az USA – miközben a távozó Musarrafról is alapvetően a töretlen nagyrabecsülés hangján nyilvánultak meg – kezdettől fogva nyitottak voltak a polgári kabinet irányába. Nem volt kétséges, hogy a dél-ázsiai ország stratégiai kapcsolatait közvetlenül nem fogja megterhelni a „rendszerelváltás”. A két fő nagyhatalmi partnert foglalkoztató legmarkánsabb pakisztáni dilemmák enyhítésében azonban az elmúlt évek során sem sikerült áttörést elérni. Sajátos módon e problémák mindkét hatalom esetében a szélsőséges iszlám szervezeteknek a tágabb térséget is érintő működéséhez kötődtek. Míg azonban Washingtonban az al-Káida és a tálib mintára szerveződő mozgalmak terrorvétekenysége, addig Pekingben az ujgur szeparatizmus esetleges közép- és dél-ázsiai támaszai<sup>7</sup> szolgáltattak állandó érvanyagot Pakisztán biztonságpolitikai szerepének értékeléséhez, illetve a pakisztáni vezetés kudarcainak dokumentálására. E vonatkozásban a kínai Pakisztán-politika Európában általában kevésbé ismert.

A szeparatizmus, a terrorizmus és extrémizmus elleni közös küzdelem ügye 2003 óta szinte minden pakisztáni–kínai csúcstalálkozón felmerül mint a kínai partner egyik kiemelt elvárása Iszlámábáddal szemben.<sup>8</sup> Erről egyezmény is született Ven Csia-pao miniszterelnök 2005. április 5–7. között lezajlott pakisztáni látogatása során,<sup>9</sup> a vállalt kötelezettségeket pedig a polgári kabinet is megörökölte. Mivel az etnoterritoriális sze-

6 Pervez Musarraffot közvetlen személyes felelősség terhelte az 1999. évi, az indiai kormány maradék bizalmát is szertefosztató kargili háborúért és a 2001–2002. évi kasmíri szembenállásból adódó feszültségért is. Utóbbi azonban a 2004-től újtárra indult közeledési folyamat eredményeképpen látványosan enyhült, és még a 2008-as mumbai terrortámadások, illetve a 2013. év elején történt incidensek sem hozták vissza az ezredforduló háborúval fenyegető légkörét.

7 A Pakisztánban és Afganisztánban húzódtott ujgur fegyveresek persze nagyrészt a tálib szervezetekhez csatlakozva keresnek támogatást céljaikhoz.

8 Bővebben lásd Háda Béla: Pakisztán és Kína stratégiai kapcsolatainak fejlődése Pervez Musarraff kormányzása alatt (1999–2008). In Majoros István et al. (szerk.): *Háborúk, békék, terroristák*. Budapest, 2012, ELTE, Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék, 247–271. o.

9 [Address by Mr. Zakria Usman Vice-President-FPCCI on Visit of China](#). China-South Asia Business Forum, 2011. 12. 12.

paratizmus veszélye mindkét országban akut belbiztonsági problémát jelent, az együttműködésben való közös érdekeltséget nem volt nehéz felismerni. A terrorizmus és szeparatizmus visszaszorítása érdekében Kínának alapvető szükséglete a stabilitás erősítése a régióban. Bár az eddigi tapasztalatok alapján kevésbé valószínű, hogy az ujgur szakadárok elleni kínai törekvésekhez Pakisztán valóban hatékony támogatást nyújthat, e logika mentén biztosítani kell az együttműködését, aminek szellemében a két ország antiterrorista egységei közös gyakorlatokkal igyekeznek fokozni felkészültségüket és persze bizonyítani elszántságukat. Utóbbi vonatkozásban különös jelzésértéke van a „Barátság” gyakorlatsozrotatnak, melynek 2011-es állomására éppen Hszincsiang–Ujgur Autonóm Tartomány területén került sor.<sup>10</sup>

A két ország mélyülő kapcsolatai persze nem annyira itt, mint inkább gazdasági területeken hoztak értékelhető eredményeket. Jellemző adat, hogy a kétoldalú kereskedelem összértéke (a fegyvereket nem számítva) 2000 és 2010 között meghétszereződött.<sup>11</sup> Volumene az előző évhez képest 28%-os emelkedést mutatva 2010-re elérte a 8,7 milliárd dollárt.<sup>12</sup> Juszuf Raza Gilani miniszterelnök 2011. május 17-i pekingi látogatásán a felek bejelentették, hogy ezt 2012 végéig 15 milliárdra kívánják emelni.<sup>13</sup> Ezen ambiciózus elképzelés végül nem vált valóra a kitűzött határidőre, de a kétoldalú kereskedelem összértéke 2012-ben így is átlépte a 12 milliárd dolláros határt.<sup>14</sup> A dinamikus bővülés dacára a kereskedelmi mérleg azonban máig kínai aktívumot mutat, aminek a ledolgozására Pakisztánnak egyelőre nemigen mutatkozik esélye.

Az Egyesült Államok támogatáspolitikája a kínainál jóval transzparensőbb, aminek köszönhetően a terrorizmusellenes erőfeszítések aránylag szerény eredményeit a pénzügyi ráfordításokról szóló kimutatásokkal is széles körben össze tudták vetni, jó érvanya- got adva a Pakisztán-politika kritikusaiknak a kezébe.

Az Egyesült Államok által támogatott országok rangsorában Pakisztán a kétezres évektől kezdve ugyanis rendre dobogós helyen szerepel, a 2013-ra igényelt összeget pedig csak az Izraelnek és Afganisztánnak juttatandó segély értéke múlja felül.<sup>15</sup> (A 2010. költségvetési évben például volt második is a sorban.)<sup>16</sup>

A Congressional Research Service által közölt hivatalos amerikai összesítések szerint 2002 és 2012 között a Pakisztánnak előirányzott segélyek összértéke elérte a 25,379 milliárd dollárt.<sup>17</sup> Ennek kétharmadát, 16,9 milliárdot különböző címkével ellátva, de közvetlenül a biztonsági erőfeszítések támogatására szánták.<sup>18</sup> Az antiterrorista műveletek elő-

10 Hoffman, Samantha: China and Pakistan: Evolving on Stability within Continuity. *China Brief*, Vol. 11, Issue 22, 2011, 5–9. o.

11 Lásd Khan, Rashid Ahmad: *The Pakistan-China strategic partnership*. *china.org.cn*, 2011. 09. 29.

12 *Pak-China trade jumps by 28 percent to \$8.7 billion*. *Daily Times*, 2011. 09. 28.

13 Qazi, M. S.: *Pak-China bilateral trade: prospects and limitations*. *Business & Finance Review*, 2011. 09. 25. E célterv egyébként már Pervez Musarraf 2008. áprilisi pekingi tárgyalásain felmerült. Lásd *Pakistani President Pervez Musharraf visited China on 10-15 April 2008*. Economic and Commercial Counsellor's Office of the Embassy of the PRC in the IRP, 2011. 09. 24.

14 *Pak-China bilateral trade crosses \$12 billion mark*. *Daily Times*, 2013. 04. 13.

15 Az ügynevezett Kerry–Lugar–Berman-törvény, lásd *ForeignAssistance.gov*, 2013. 04. 11.

16 Epstein, Susan B. – Kronstadt, K. Alan: *Pakistan: U.S. Foreign Assistance*, *CRS Report for Congress*, October 4, 2012, 20–21. o.

17 Uo. 5. o.

18 Uo. 20–25. o.

segítésére folyósított koalíciós támogatás a 2001–2011 közötti periódusban a pakisztáni védelmi költségvetés nagyjából 20-25%-ának megfelelő összeg volt.<sup>19</sup> Igaz, még a 2008-as „rendszer váltás” körül felmerült, hogy a pakisztániak ennek egy tekintélyes részét valószínűleg elsikkasztották,<sup>20</sup> illetve az Indiával szembeni katonai felkészülésre fordították.<sup>21</sup>

Az országnak nyújtott amerikai segítség jelentős része tehát a terrorizmus és a felkelő csoportok (legfőképpen persze a tálibok és az al-Káida) elleni küzdelem előmozdítását célozta volna meg, éppen azt a problémakört, amelynek kezelésében Pakisztán szinte semmit sem tudott felmutatni az amerikai adófizetők milliárdjaiért. Mindez persze évtizedes távlatokban nem újdonság: Bruce Riedel, a CIA-nek a térséggel foglalkozó egykori vezető elemzője mutatott rá, hogy hazája évtizedeken át dollármilliárdokat juttatott Pakisztánba, melyek felhasználásával az alig vagy egyáltalán nem tudott elszámolni.<sup>22</sup>

Mikor 2011. május 2-án, Abbottábádban egy amerikai US Navy SEALs egység likvidálta Oszáma bin Ládent, e jelenség különösen kényessé vált, tovább súlyosbítva a pakisztáni kormány megalázó helyzetét. Aszif Ali Zardari másnap a *Washington Post* számára eljuttatott véleménycikkben fordult az amerikai közvéleményhez,<sup>23</sup> amelyben Pakisztánnak mint „a terrorizmus legnagyobb áldozatának” elkötelezettsége mellett érvel, és példaként hozza fel a társadalom veszteségeit (ekkor még mintegy harmincezer főben határozva meg a civil áldozatok számát) a terrorizmus elleni küzdelem során. Az al-Káida szellemi vezérének „semlegesítését” ugyanakkor a pakisztáni–amerikai együttműködés sikereként ábrázolja. Miután bin Ládén búvóhelyét nem messze Iszlámábádtól, a kakuli Katonai Akadémiától pedig mindössze félmérföldnyire azonosították, a kormány részéről megkerülhetetlen volt a kommunikációs kényszer. E tekintetben két fronton is válságosra fordult a helyzet: egyszerre kellett bizonyítania a külföldi partnereknek (az ország elszántságát és megbízhatóságát) és a hazai közvéleménynek (a kormány kemény ellenlépéseit a pakisztáni szuverenitást megsértő amerikaiakkal szemben).

Elemzésünk nem térhet ki a terroristavezér helyi működését és likvidálásának körülményeit övező számos, a különböző sajtóorgánumban gyakran emlegetett híresztelésre és ellentmondásra, azt azonban érdemes megjegyeznünk, hogy a „bin Ládén-dilemma” megszűnése nemcsak feszült heteket eredményezett, hanem egy régi problémát is megoldott: Oszáma bin Ládent 2001 óta szinte mindenki „Pakisztánon kereste”, halála komoly terhet vett le a pakisztáni diplomácia válláról. Az ISI ugyanakkor a szovjet–afgán háború örökségével a „nyakában” továbbra is önállóan, a pártok és politikai érdekcsoportok álláspontjaitól jórészt függetlenül határozza meg Pakisztán nemzeti érdekeit, melyeknek érvényre juttatásához mindeddig a militáns szervezetek is felhasználható eszközt jelentettek. Ezért megalapozottan tekinthetjük külön kategóriának azokat a szervezeteket, melyek az India-ellenesség ideológiai örve alatt a pakisztáni hadsereg és titkosszolgálatok támogatását élvezik.

19 Uo. 13. o.

20 Walsh, Declan: *Pakistani military 'misspent up to 70% of American aid'*. *The Guardian*, 2008. 03. 11.

21 Sanger, David E.: *Revamping Pakistan Aid Expected in Report*. *The New York Times*, 2008. 12. 15.

22 Utóbbi persze naivítás lenne túl hangosan számon kérni, hiszen az amerikai pénzek legalább egy része olyan tevékenységek, illetve személyek támogatására fordítódott, akikkel senki sem büszkélkedett szívesen, számlát pedig nem adtak. Bővebben Riedel, Bruce: *Deadly Embrace – Pakistan, America and the Future of the Global Jihad*. The Brookings Institution, Washington, 2011.

23 Zardari, Asif Ali: *Pakistan did its part*. *The Washington Post*, 2011. 03. 12.



A feszültségek az amerikai–pakisztáni viszonyrendszeren belül tehát már a kapcsolatok 2001-es újrafogalmazásától kódolva voltak, azokért nem terhelte kizárólagos felelősség a 2008 februárja után felálló kabinetet. E nézeteltérések, valamint az Északi Elosztóhá-lózatnak elnevezett alternatív ellátási útvonalak 2011-es megszervezése ellenére azonban továbbra is elengedhetetlen volt Iszlámábád együttműködése, melyet Washington a támogatási rendszer differenciálásával igyekezett erősíteni. A Pakisztánnal való fokozott partnerséget célzó (egyébként John Kerry és Richard Lugar szenátorok által betervezett) 2009-es törvény<sup>24</sup> értelmében a nem katonai jellegű támogatás összegét mintegy 1,5 milliárd dollárral tovább emelték a 2010–2014. költségvetési évekre. Washington emellett a kereskedelempolitika eszközeivel is igyekezett szélesebb, a katonai szférán túlterjeszkedő alapra helyezni pakisztáni szerepvállalását. A 2001-es közeledési folyamat gyors eredményeképpen az amerikai piac látványosan felértékelődött a pakisztáni külkereskedelem számára, aminek az előmozdítására az USA rendszeresen jelentős deficitet is vállalt. Ez utóbbi értéke 2012-ben az 5,16 milliárd dolláros teljes kereskedelmi áruforgalom mellett meghaladta a 2,1 milliárd dollárt.<sup>25</sup> Az iszlám köztársaság ezzel együtt is csak az 59. helyet foglalta el az Egyesült Államok külkereskedelmi partnereinek rangsorában.<sup>26</sup>

A külkereskedelem bővülése ellenére a 2007/2008. statisztikai évtől kezdve Pakisztán gazdasági növekedésének üteme a 2001–2006 között tapasztalható folyamatos felívelés után látványosan lelassult.<sup>27</sup> A szélesebb ázsiai összehasonlításban is feltűnően gyenge teljesítmény, a szociális feszültségek és az ellátási nehézségek nyomán erősödő társadalmi elégedetlenség 2009-től érzékelhetően arra ösztönözte a kormányt, hogy prioritást adjon a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének. Ebbe a törekvésbe még az Indiához való közeledés is belefért. A két ország viszonya a vizsgált időszakban 2008 őszén került mélypontjára, mégpedig a novemberi mumbai terrortámadások végrehajtóinak bizonyított pakisztáni összeköttetései miatt. A kétoldalú kereskedelem volumenének növelésében azonban egyetértés alakult ki. Ez utóbbi a 2011–2012-es statisztikai évben 1,65 milliárd dollár volt, melyet az érvényes elképzelések szerint 2015-ig 6 milliárdra növelnének.<sup>28</sup>

Mint fentebb érintettük, bin Láden likvidálásának körülményei lépéskényszerbe hozták az iszlámábádi kormányzatot, amely megingott presztízsét az Egyesült Államoknak címzett kemény diplomáciai jelzésekkel, illetve ennek logikájába beillesztve a „kínai kártya” látványos kijátszásával igyekezett helyre billenteni, bizonyítandó, hogy rendelkezik alternatívával stratégiai kapcsolatrendszerében.<sup>29</sup> Kommunikációs téren ebben nem volt nehéz dolga: az 1970-es évek óta a pakisztáni állam egyik legfontosabb külpolitikai partnere a Kínai Népköztársaság, amelynek a helyi politikája – szemben az USA-éval – tartós számításokon nyugodott, amit az emelkedő hatalom geostratégiai ambíciói további dimenziókkal gazdagítottak a kétezres évtized folyamán. A „történelmi” tapasztalatok és a

24 Lásd S.962 (111th): *Enhanced Partnership with Pakistan Act of 2009*. *govtrack.us*, 2013. 04. 11.

25 *Lásd Trade in Goods with Pakistan*. United States Census Bureau, 2013. 05. 11.

26 *Pakistan*. Office of the United States Trade Representative, 2013. 05. 10.

27 Az adatokat lásd *Trading Economics*. 2013. 05. 10.

28 Lásd Qazi, Shehzad H.: *Strategic Posture Review: Pakistan*. *WPR World Politics Review*, 2013. 03. 10., 4. o.

29 Mir, Amir: *China seeks military bases in Pakistan*. *Asia Times Online*, 2012. 11. 15.

kínai nagyhatalom szükségleteinek<sup>30</sup> értékelése azt sugallja a dél-ázsiai ország elitje számára, hogy Pekingben hosszú távon is sokkal stabilabb szövetségesre talál, mint Washingtonban. A helyi szóhasználatlalt „all-weather friendship”-re Iszlámábád az utóbbi évtizedben a stratégiai kapcsolatok kiszélesítése mellett egyre komolyabban épített.<sup>31</sup>

A külpolitikai demonstrációra már két héttel az abbottábádi rajtaütést követően sor kerülhetett, mikor Juszuf Raza Giláni pakisztáni kormányfő május 17-én négy napra Pekingbe látogatott, hivatalosan a diplomáciai viszony létesítésének (akkor éppen 60.) évfordulója alkalmából,<sup>32</sup> amely napjainkra a pakisztáni–kínai kapcsolatokban a magas szintű találkozók hagyományos ürügyévé vált. Újára Csaudri Ahmed Muktar védelmi miniszter is elkísérte, aki a látogatást követően adott interjújában számolt be arról, hogy – felelevenítve egy régi, leginkább Indiát és az USA-t aggasztó témát – felkérte a kínai partnereit arra, hogy építsenek hadikikötőt a beludzsisztáni Gwadarban.<sup>33</sup> Emellett tárgyalt az amerikai haderő afganisztáni kivonulása utáni helyzetről és az együttműködés szélesítéséről is.<sup>34</sup>

A kínai kormány azonban nyilatkozataiban elutasította egy állandó haditengerészeti jelenlét kialakításának lehetőségét Pakisztánban. A Gilgit-Baltisztán területén állomásozó több ezer fős kínai katonai kontingensről szóló – nyugati és indiai körökben egyaránt nagy figyelmet provokáló – híreket Peking még 2011. április 20-án hivatalosan is cáfolta. Liang Kuang-lie kínai védelmi miniszter 2012. szeptember eleji indiai útja alkalmából a *The Hindunak* adott interjújában kérdésre válaszolva újfent megerősítette, hogy a kínai hadsereg soha nem telepített egyetlen katonát sem a Pakisztán által ellenőrzött kasmíri területre.<sup>35</sup>

A diplomáciai játék újabb fordulóját nyitotta meg, mikor 2011 júliusában az amerikai kormány a Pakisztánnak szánt katonai segélyek felfüggesztéséről döntött.<sup>36</sup> A Pekingben akkreditált pakisztáni nagykövet, Maszud Hán ez alkalomból sietve emlékeztetett a két ázsiai ország különleges viszonyára. Bár Kína nem vehette át az USA szerepét a segélyezés terén (és nem is törekedett ilyesmire), a kapcsolatok több hónapos befagyása lehetővé tette számára, hogy szorosabbra vonja együttműködését délnyugati szomszédjával.<sup>37</sup> Washington és Iszlámábád kapcsolatainak rendeződése végül át is adta a múltnak az egész kérdést.

Sajátos helyzet, hogy noha Pakisztán az Egyesült Államok afganisztáni erőfeszítéseinek egyik kulcsfontosságú támogatója a térségben, s maga is igen sokat köszönhet a javuló nexusnak, ugyanakkor nem érdekelt egy erőteljes amerikai jelenlét hosszú távú fenntartásában. Az amerikai–indiai partnerség látványos fejlődése az elmúlt évtized során vitathatatlanul felélesztette Iszlámábád régi gyökerű félelmeit. Az iszlám köztársaság saját biztonságára nézve kockázatosnak ítéli a két nagyhatalom szoros barátságát, mely az adott helyzetben a bekerítettség érzetét erősíti Pakisztánban.<sup>38</sup> Emlékeztetes, hogy a pakisztáni–

30 Itt a Kínai Népköztársaság Indiához, az Egyesült Államok délkelet-ázsiai térférféséhez, valamint az észak-indiai-óceáni térség tengeri szállítási útvonalaihoz kötődő geostratégiai dilemmáit érdemes felidézünk, melyek enyhítéséhez Pakisztán szövetsége is hozzájárul.

31 Dumbaugh, Kerry B.: Exploring the China-Pakistan Relationship. *Roundtable Report*, CNA China Studies, June 2010. 2. o.

32 Pant, Harsh V.: The Pakistan Thorn in China-India-U.S. Relations. *The Washington Quarterly*, Vol. 35, No. 1, 2012, 83. o.

33 Bokhari, Farhan – Hille, Kathrin: Pakistan turns to China for Naval Base. *Financial Times*, 2011. 05. 25.

34 Krishnan, Ananth: Gilani begins China visit. *The Hindu*, 2011. 05. 20.

35 'China has no plan for Indian Ocean military bases'. *The Hindu*, 2012. 11. 19.

36 Shah, Saeed: US suspends Pakistan military aid as diplomatic relations worsen. *The Guardian*, 2011. 07. 12.

37 Minderről lásd Pant, Harsh V.: i. m. 90. o.

38 Qazi, Shehzad H.: i. m. 5. o.

amerikai szövetség újjáélesztésekor, 2001. szeptember 11-e után Iszlámábád egyik kérése lett volna Washingtontól, hogy a kasmíri vita esetleges rendezésében támogassa a pakisztáni álláspontot. Erre azonban nem számíthatott. Miután az Egyesült Államok az elmúlt években több nyilatkozatot is tett az indiai nagyhatalmi igények elismerése mellett, Pakisztánban joggal merül fel, hogy mindez az ország érdekeinek „beáldozását” eredményezi majd, ha az USA-nak egy krízisszituációban választani kell majd két dél-ázsiai partnere között. Persze az összképhez az is hozzátartozik, hogy a pakisztáni magatartás kezdettől fogva nem tette lehetővé egy kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolat elmélyítését.

Az ma már elég egyértelmű, hogy Pakisztán ellentmondásos szerepének formálásában az amerikai külpolitika alapján véve kudarcot vallott. Az, hogy Iszlámábád sajátos regionális stratégiai számításából adódóan túl sok és ellenőrizhetetlen szálon kötődik egyes iszlám fundamentalista csoportokhoz (nem melleleg a tálibokhoz is), kezdettől fogva magában hordozta annak kockázatát, hogy úgy kerül „szövetséges” státuszba, hogy valójában sohasem fog ennek megfelelően viselkedni.

Az elmúlt bő évtized számtalan megnyilvánulása teszi egyértelművé, hogy ezzel nyugati politikai és szakértelmiségi körökben is kezdettől fogva tisztában voltak. Ez az összkép – ahogy végső soron várható volt – a „rendszer váltást” követően sem változott. Az amerikai külpolitika kettős mércéjéről szóló népszerű vád azonban ez esetben értelmetlen. Pakisztán legalább részleges együttműködésének biztosítása nélkül ugyanis remény sem lehetett az afganisztáni politikai fordulat kivívására, még azzal a – sokak szemében – szerény eredménnyel sem, mint amit ma regisztrálhatunk. Alapvető tévedés azt remélni vagy sugallni, hogy létezhet afganisztáni megoldás pakisztáni megoldás nélkül, azaz lehetséges egy fejlődőképes, stabil és a Nyugat biztonsági érdekeinek megfelelő politikai struktúra kialakítása a közép-ázsiai országban anélkül, hogy Pakisztán stabilitási és szuverenitási problémáira kölcsönösen elfogadható megoldás születne. A megalkuvás kényszere tehát mindkét ország részéről megvolt, a politika megoldásai pedig egyik társadalomban sem voltak népszerűek. E kényszerű házasság az USA afganisztáni szerepének átalakulásával pedig minden bizonnyal új korszak elé néz.

### III. Háborús évek

A szélsőséges csoportokkal szembeni rendkívül ambivalens pakisztáni magatartás fennmaradása ellenére 2008 után az ország északnyugati törzsi határvidéke lényegében hadszíntérré vált. Az afganisztáni háború szomszédságában a pakisztáni fegyveres erők is vívják hazájuk saját belső harcát a törzsi területek stabilitására permanens fenyegetést jelentő iszlám extrémista szervezetekkel. A pakisztáni polgári kormányzat az elmúlt öt esztendőben három jelentősebb hadműveletet is indított a szélsőséges csoportok (köztük a tálibok és az al-Káida) helyi berendezkedése szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró pastun törzsi zónában.<sup>39</sup>

39 Ebből a szempontból az afganisztáni határ mentén még a gyarmati időkben megszervezett hét pastun törzsi ügynökséget kell kiemelnünk. Ezek északról dél felé haladva: Badzsaur, Mohmand, Haibár, Orakzai, Kurrám, Észak-Vazirisztán és Dél-Vazirisztán. Ezek alkotják az úgynevezett Szövetségi Igazgatású Törzsi Területeket (Federally Administered Tribal Areas – FATA), összterületük mintegy 27 500 négyzetkilométer. Lásd erről Nawaz, Shuja: *FATA – A Most Dangerous Place*. Center for Strategic and International Studies, January, 2009.



Az első komolyabb akcióra 2008. szeptember 26-án került sor. A 17 napja hivatalba lépett Aszif Ali Zardari elnök az iszlámábádi Marriott szálló elleni szeptember 20-i merényletre<sup>40</sup> válaszul ezen a napon utasítást adott a Badzsaur törzsi ügynökség területén felállított tálib állások széttűzésére. A „Sherdil” (Oroszlánszív) hadművelet egy augusztusi katonai vállalkozás továbbfejlesztése volt, és végül 2009. március elejére állította helyre a pakisztáni kormány szuverenitását a terület felett.<sup>41</sup> A művelet egyszerűen volt alkalmas arra, hogy lekösse a hadsereg figyelmét, megerősítse az elnök tekintélyét, s arra, hogy Pakisztán általa bizonyíthatassa elkötelezettségét amerikai szövetségeseinek.

A 2009. február 16-i úgynevezett Svát-völgyi megállapodás a Fazlullah molla, tálib parancsnok vezette Tehrik-i-Nifáz-i-Shariát-i-Mohammadi (TNSM) szervezettel ugyanakkor már azt sugallta a nyugati közvélemény és politikai körök számára, hogy az új pakisztáni kabinet végül hajlamos meghátrálni a szélsőségesek előtt, és területeket enged az ellenőrzésük alá a törekeny (és minden bizonnyal rövid életű) nyugalomért cserébe. A kormánykoalíció tagja, az Awami Nemzeti Párt vezetői a nemzetközi tiltakozások ellenére is hittek a „pastun testvéreikkel” való tartós kiegyezés lehetőségében, és ekkor még a pakisztáni kabinet is lehetséges opcióként tartotta számon a tárgyalásos megállapodást a „mérsékeltbnek” tartott tálib frakciókkal. Hamar bizonyossá vált azonban, hogy még a területileg korlátozott megállapodások is fenntarthatatlanok, és a tárgyaló felek etnikai közössége messze nem elégséges kötőerő az iszlám fundamentalizmus ideológiai imperatívuszaival szemben, melyek érvényre juttatása – azok számára, akik valóban hisznek benne – nem tűr semmiféle megalkuvást, még saját népük képviselőivel szemben sem.<sup>42</sup>

A Svát-völgyi megállapodás előestéjén, február 15-én a pakisztáni államfő még eképpen nyilatkozott a militánsok által képviselt veszélyről a CBS televízió-csatornának: „Tisztában vagyunk vele, hogy a tálibok megkísérlik átvenni a pakisztáni állam irányítását [...] tehát mi Pakisztán túléléséért küzdünk.”<sup>43</sup> Nem kellett sokáig várni, hogy bebizonyosodjék, szavai – bár aligha annak szánta őket – végső soron proféciával értek fel. Zardari kormánya ugyanis végül csak másfél hónap „nyugalmat” kapott. Április elején a sváti tálibok fegyveresei benyomultak a Malakand körzetéhez tartozó, Iszlámábádtól alig 100 kilométerre fekvő Buner térségébe, nyilvánvalóvá téve, hogy a szélsőségesek törekvései túlmutatnak az adott területi meghatározottságokon, és az ország szívének számító Pandzsáb is célkeresztjükbe került. A lakosság és a kormány is ingerülten reagált a fejleményekre. Zardari elnök a pakisztáni Nemzetgyűléssel egyetértésben április 13-án hagyta jóvá a támadás tervét, s megkezdődött a hadsereg felvonulása a mintegy 5000 főnyi tálib gerillával szemben.<sup>44</sup> A „Toar Tander” (Fekete Zivatar)<sup>45</sup> fedőnéven megindult hadműveletekhez a 620 000 fős pakisztáni haderő töredékét, mintegy 15–20 000 embert mozgósí-

40 Dozens killed in Pakistan attack. *BBC News*, 2009. 11. 16.

41 Wilkinson, Isambard: Pakistan claims victory in Taliban fight. *telegraph.co.uk*, 2009. 11. 16.

42 Bővebben Háda Béla: A pakisztáni iszlám militanzizmus a Svát-völgyi incidens tükrében. *Nemzet és Biztonság*, 2009. 7. sz. 26–34. o.

43 Ricks, Thomas E.: Drones over Pakistan. *Foreign Policy*, 2009. 04. 22. és Pakistan 'in fight for survival'. *BBC News*, 2009. 04. 22.

44 Pakistan's IDP Crisis: Challenges and Opportunities. *ICG Asia Briefing No. 93*, 3 June 2009.

45 A műveletet időközben kommunikációs célból átkeresztelték. Az új elnevezése „Rah-e-Rast”, azaz „Igazság útja” lett. Talbot, Ian: Pakistan: Prospects for Stability and Democratic Consolidation, Instituto Per Gli Studi Di Politica Internazionale, *Policy brief*, No. 157, October 2009. 5. o.

tottak. A küzdelem ennek dacára július elejére eldőlt, s a TNSM elvesztette utolsó szvati támaszpontját is.

A következő jelentősebb vállalkozás a 2009. október 17-én végrehajtási szakaszba lépett „Rah-e-Nidzsát” (Felszabadulás Útja) hadművelet volt.<sup>46</sup> Célja Dél-Vazirisztán törzsi ügynökség területének ellenőrzés alá vonása a Tehrik-i-Talibán-i-Pakisztán (TTP) tálib erényőrszervezet helyi állásainak felszámolásával. Előkészületei a vezérkarban már június óta zajlottak. A hadműveletek a TTP heves ellenállása dacára eredményesen haladtak. Ősz végére a fegyveresek visszavonulásra kényszerültek a fő állásaikból, Gilani miniszterelnök pedig december 12-én bejelentette, hogy a hadsereg kiszorította a tálibokat Dél-Vazirisztánból.<sup>47</sup>

Mindemellett a sikeresnek minősített katonai vállalkozások sem hoztak igazi stabilitást a FATA területén, és – bár némileg szerényebb nemzetközi figyelem mellett – a későbbi években is folytatódtak az összecsapások a határtérségben. 2010 márciusától Orakzai és Kurrám törzsi ügynökségek területén zajlottak katonai műveletek a TTP helyi befolyásának megtörésére. Pakisztáni katonai források 2010. június elején győzelemről számoltak be az itteni harcokkal kapcsolatban is.<sup>48</sup>

2013 januárjában a haibári Tirah-völgyben lángoltak fel a harcok az Anszár-ül-Iszlám és a TTP fegyveresei között, melynek eredményeképpen utóbbiak jelentősen előretörték a vidéken, eluralva csaknem az egész völgyet.<sup>49</sup> A stabilitás helyreállítása érdekében a hadsereg áprilisban újabb offenzívát indított, mely e sorok születésekor is zajlik. A pakisztáni kormányerők eredménytelenül próbálták pacifikálni a vidéket a májusi törvényhozási választások napjáig.

Általánosságban érdemes megjegyeznünk, hogy a militáns szervezetek elleni küzdelem ügyét a pakisztáni hadsereg a polgári hatalomátvételt követően is megtartotta „saját hatáskörében”, és annak fejleményei csaknem teljes mértékben a vezérkar szándékaitól függenek.<sup>50</sup> Ez egyszersmind azt is jelenti, hogy a terrorizmus elleni erőfeszítések terén az Egyesült Államok továbbra is inkább Rawalpindiben<sup>51</sup> találhat partnerekre. Ugyanakkor a pakisztáni biztonsági törekvések továbbra is napirenden tartják a militáns szervezetek eltérő megítélésének problémáját. Mint fentebb érintettük, az Indiával szemben fellépni kész, ezért a taktikai játszmákban jól felhasználható fegyveres csoportokat alapvetően „baráti” erőkként, muszlim szabadságharcosokként kezelik (persze jobbra nem hivatalosan), miközben a pakisztáni állam társadalmi és politikai rendjének alapvető átformálását zászlajukra tűző frakciók az ellenség szerepébe szorultak. E két kategória között a gyakorlatban azonban nincs világos választóvonal, ami újfent a felek játékterét szélesíti. Ennek köszönhetően a pakisztáni titkosszolgálati szférában a nyilatkozatok alapján gyakran nincs egyértelműen elítélő álláspont a felkelő csoportok vezetőivel szemben.<sup>52</sup> A militáns szervezetek tevékenységének nyilvános biztonságpolitikai megítélése azonban a korábbi-

46 Roggio, Bill: *Analyses: What lies ahead in Waziristan*. *The Long War Journal*, 2009. 11. 16.

47 Taliban driven out of key battleground: Pakistan PM. *AFP*, 2009. 12. 12.

48 Joshua, Anita: *Anti-Taliban operations successful: Pakistan*. *The Hindu*, 2013. 04. 21.

49 *Pakistani Taliban overrun rival faction's headquarters, dozens killed*. *The Long War Journal*, 2013. 04. 12.

50 Lásd Siddiq, Ayesha: *Pakistan's Counterterrorism Strategy: Separating Friends from Enemies*. *The Washington Quarterly*, Vol. 34, No. 1, 150. o.

51 A hadsereg vezető szerveinek, köztük a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának is otthont adó garnizonváros.

52 Siddiq, Ayesha: i. m. 156. o.

aknál markánsabb megfogalmazást kapott. A 2013-as pakisztáni *Zöld könyv* már a belső fenyegetéseket határozta meg a legnagyobb kockázatként az ország biztonságára nézve, s ezzel a felkelő és terrorista csoportok letaszították több mint hat évtizede birtokolt trónjáról az indiai fenyegetés téziséét.<sup>53</sup>

Az elmúlt években azonban az Afganisztán (és ezzel összefüggően a tálibok) jövőbeni helyzetével és szerepével kapcsolatos dilemmák megmutatták a pakisztáni regionális politika egy másik arcát is.

Abdul Gháni Baradár mollának, az elterjedt vélekedések szerint Omár molla rejtőzését is segítő Kvettai Súra katonai parancsnokának 2010. februári (nem melleleg CIA-segítséggel történt) letartóztatásával<sup>54</sup> az ISI világossá tette, hogy képes eredményesen fellépni a tálibok Pakisztánban tevékenykedő vezetőivel szemben. Ugyanakkor sokak vélekedése szerint Baradár „lekapcsolásában” az is komoly szerepet játszhatott, hogy Hamid Karzai afganisztáni kormánykörei és a tálib mozgalom prominensei éppen az ő segítségével léptek kapcsolatba egymással. Egy különutas kiegészítés az afgán kormány és a tálibok között azonban gyengítenié Pakisztán helyi befolyását,<sup>55</sup> így a dél-ázsiai atomhatalom ellen érdekelt abban, hogy egy ilyen megoldás az ő bevonása nélkül szülessen meg. Az eset jól példázza, hogy bár az iszlámábádi kormány és a fegyveres erők vezetése nem mindig ért egyet a követendő politikát illetően, az ország stratégiai törekvéseinek érvényre juttatása során olykor nem jön rosszul az utóbbiak önállóságra való hajlama. A tanulságokat persze Washingtonban is levonták. Mikor az ISI igazgatói székében a később még szóba kerülő Pasa tábornokot 2012 márciusától Zahír ül-Iszlám altábornagy váltotta, az amerikai partnerek igyekeztek megnyerni őt és szervezetét egy, a Hakkáni Hálózat ellen indítandó hadművelet támogatására. Az ISI tehát minden vele szembeni jogos kritika dacára a helyi antiterrorista erőfeszítések megkerülhetetlen tényezője maradt.

E ponton érdemes egy kis teret szentelnünk e konfliktus pakisztáni következményeinek is, melyről összefoglaló formában általában jóval kevesebb szó esik a nyugati híradásokban, mint az ország ingatag szövetségi magatartásáról. A pénzügyi károkat Hina Rabbáni Hár 2010-ben még gazdasági államminiszterként tett nyilatkozata érzékelteti, amelyben 35 milliárd dollárra becsülte a terrorizmus elleni háború közvetlen és közvetett költségeit a megelőző három év időszakában.<sup>56</sup> Az áldozatokra vonatkozó, nyilvánosságra hozott adatok hasonló képet mutatnak.

Pakisztáni hírszerzési szakemberek 2013 márciusában a Legfelsőbb Bíróság számára adott beszámolójukban 2001. szeptember 11. óta összesen mintegy 49 000 főben határozták meg a terrorizmus elleni küzdelem helyi áldozatainak számát.<sup>57</sup> Ebből mintegy 25 000 ember 2008 után vesztette életét. A fegyveres erők veszteségei a törzsi zónában végrehajtott, 2008 utáni hadműveletek során 15 681 főt tett ki. A beszámoló szerint a militáns szervezetek e műveletek következtében 3051 embert vesztettek, sebesültjeik száma pedig 1228 fő volt.<sup>58</sup> Haibár-Pahtunhva tartományban az emberáldozatok mellett az 2009–2013 kö-

53 Lásd Major Shift: Pakistan Army's Green Book 2012-13. *Pakistan Defence*, 2013. 04. 25. és Pakistan army sees 'internal threats' as greatest security risk. *dawn.com*, 2013. 01. 10.

54 Mazzetti, Mark – Filkins, Dexter: Secret Joint Raid Captures Taliban's Top Commander. *The New York Times*, 2010. 02. 17.

55 Lásd például Pakistan's complicated motives. *The Boston Globe*, 2010. 03. 02.

56 Pakistan lost \$35bn in 3 years in war on terror: Hina Rabbani. *Daily Times*, 2013. 04. 22.

57 Raja, Mudassir: Pakistani victims: War on terror toll put at 49,000. *The Express Tribune*, 2013. 04. 21.

58 Uo.

zötti periódusban 1030 oktatási intézmény elpusztítását is a tálibok számlájára írják. Bár e számok hitelességét nehezen lehetne bizonyítani, abban nem lenne értelme kételkednünk, hogy az alacsony intenzitású, de folyamatos konfliktushelyzet valóban nagy árat követel a pakisztáni társadalomtól. Ez persze a politikát is komoly belső nyomás alá helyezi, ami tovább árnyalja képünket a pakisztáni elitcsoportok magatartásáról.

#### IV. A „Memogate”-komédia

A polgári kormányzás elmúlt öt esztendejének legélesebb belpolitikai krízise 2011. október 10-én robbant ki, mikor Manszur Ijaz pakisztáni származású amerikai üzletember a *Financial Times*-ban aznap közzétett cikkében beszámol egy bizalmas memorandumról, melyet Mike Mullen admirálisnak, az amerikai Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága akkori elnökének címeztek.<sup>59</sup> Az aláíratlan dokumentumot Ijaz saját bevallása szerint május 10-én, 14:00-kor továbbította,<sup>60</sup> szövegét pedig a *Foreign Policy* magazin november 17-én publikálta honlapján.<sup>61</sup>

A memorandum bevezető szakaszában a pakisztáni belpolitikai légkör nyomasztó romlásáról számolt be, majd közvetlenül megnevezi Kajani vezérkari főnököt, valamint Ahmed Suja Pasa ISI-igazgatót mint a civil kormányra nézve veszélyes, megregulázandó személyeket. Velük szemben a memorandum szerzője amerikai támogatást kér a pakisztáni civil kormányzat számára. Amennyiben ezt megkapja, a pakisztáni kormány és új nemzetbiztonsági vezetői csapata – elismerve ennek politikai kockázatait is – „zöld utat adna” az amerikai fegyveres erőknek az ország területén fellelhető terroristák likvidálásához. A dokumentum egyébek mellett kilátásba helyezi az ISI ügynevezett „S Szekciójának” felszámolását is, melyet elsődleges felelősnek tartanak a terrortevékenységet folytató személyekkel és csoportokkal való kapcsolattartásért. Végül az új helyzetben a pakisztáni kormány arra is kezességet vállal, hogy teljes mértékben együttműködik Indiával a 2008-as mumbai terrortámadások pakisztáni szálainak felderítésében.

A dokumentum tehát lényegében elismeri Pakisztán kétszínű politikai játszóját, melyet az amerikai szövetség és a térségben működő iszlám extremisták szervezetei egyeztetve támogatásával folytatott, de ezért lényegében a katonai és titkosszolgálati elitre hárítja a felelősséget. Mindez már csak annak tükrében is érdekes, hogy még a korábban említett, 2011. május 3-i véleménycikkében maga Zardari nevezte alaptalan spekulációnak a terrorizmus pakisztáni támogatását és hangoztatta az ország (külön kiemelve a hadsereget és a biztonsági szerveket) egységét a követendő politikát illetően.<sup>62</sup> A dokumentumban foglalt javaslatok szerint tehát az iszlámábádi kormány amerikai segítséggel áshatná alá a fegyveres szervezetek hatalmát és erősíthetné meg saját pozícióit, cserébe beleegyezne egy sor olyan lépésbe, melyeket nyíltan mindeddig a pakisztáni állami szuverenitás durva megsértésének minősítettek. A felháborodott reakciók előre borítékolhatóak voltak, és nem is maradtak el.

59 Ijaz, Mansoor: *Time to take on Pakistan's jihadist spies*. *The Financial Times*, 2011. 10. 10. Olvasható: *Pakistan Defence*, 2012. 11. 21.

60 Uo.

61 Ijaz memo. *Foreign Policy*, 2011. 11. 19.

62 Zardari, Asif Ali: i. m.

Ijaz a szerepe körül kibontakozó indulatokra válaszul Husszeín Hakkánit, a dél-ázsiai ország washingtoni nagykövetét nevezte meg akciója kezdeményezőjeként, de többször utalt arra is, hogy az általa személyesen is ismert Zardari elnök utasítása nélkül mindez természetesen elképzelhetetlen lett volna.<sup>63</sup> A botrány nyomán a pakisztáni Legfelsőbb Bíróság vizsgálatot indított,<sup>64</sup> a publicistaként nyugati körökben is széles ismertségnek örvendő Hakkánit pedig hazarendelték,<sup>65</sup> majd 2011. november 22-vel Gilani miniszterelnök elfogadta a lemondását.

Hogy állításait igazolja és saját szerepét tisztázza, Manszur Ijaz október 22-én hangfelvételeket adott át Londonban annak a Pasa ISI-igazgatónak, aki egyébként a memorandum javaslatai szerint az egyik „megtörendő” lett volna.<sup>66</sup> A hangfelvételek hitelességét és bizonyító erejét azonban kétségbe vonták, az iszlámábádi kormány vezetői pedig következetesen tagadták, hogy bármi közük lett volna a dokumentumban foglaltakhoz.

Amerikai részről az ügygel kapcsolatba került személyek általában érdektelenségüket fejezték ki a memorandum tartalmával kapcsolatban. Ezen alapvetően nem csodálkozhatunk, hiszen a zavaros tartalmú, hagyományos diplomáciai csatornákat elkerülve érkező, megerősítés nélküli, anonim dokumentumot már tartalmára való tekintettel sem lehet komolyan venni. Washingtonban persze tisztában vannak azzal is, hogy egy beavatkozás a hírhedten konfliktusos és atomizált pakisztáni belpolitikába nemcsak az eredményesség szempontjából teljesen reménytelen, hanem a helyi és hazai közvéleményben sem számíthatna semmiféle támogatásra.

A pakisztáni hadsereg és titkosszolgálati körök nyugati segítséggel való megregulázásának ötlete irracionális elgondolás, amit amerikai és pakisztáni részről egyaránt hibásan kezeltek és kommunikáltak, különösen annak ismeretében, hogy a pakisztáni közvéleményben milyen óriási mértékű az Egyesült Államok politikájának elutasíthatósága.<sup>67</sup>

Az Indiával való szorosabb együttműködés gondolata pedig egy hat évtizedes, a pakisztáni biztonságfelfogásba is nagyon mélyen beépült tabut sért, amely a nagy szomszédban látja az iszlám köztársaság fennmaradására és boldogulására leselkedő legnagyobb külső fenyegetést. A memorandumban foglaltak a politikai fantasztikum világához tartoznak, s ordító irrealitásukkal mindenki tisztában volt, aki valaha kapcsolatba került a pakisztáni közélettel.

A „Memogate” incidens, ha másra nem is, arra alkalmas volt, hogy a társadalom egy részének szemében (főként persze azokéban, akik már eleve fogékonyak voltak erre az interpretációra) hazaárulóként és a Nyugat lakójaként tüntesse fel a kormányzó elitet. A pakisztáni kormányzat és a katonai/titkosszolgálati elit feszült viszonyának további

63 Gondal, Qaisar Farooq: *The Pakistan-U.S. memogate scandal*. *The Washington Times*, 2013. 03. 11. Ijaz vallomása szerint Hakkáni ódzkodott attól, hogy nevet mondjon, az elnökre „a Főnök”-ként utalt. (Lásd Shah, Saeed: *'Memogate' scandal deepens as American accuser threatens to tell all*. *The Guardian*, 2013. 02. 13.)

64 *Pakistan to investigate 'memogate' scandal that warned of military coup*. *The Guardian*, 2013. 03. 24.

65 Amerikai Dél-Ázsia-szakértők és politikusok később levélben fordultak Hillary Rodham Clinton külügyminiszterhez, hogy hangot adjanak aggodalmuknak Hakkáni biztonsága miatt. (Lásd *Pakistan 'memogate': US scholars' fear for Haqqani*. *BBC News*, 2012. 01. 11.) Pakisztánban az üzenet nyomán persze leginkább azok érezték magukat megerősítve, akik az amerikaiak ügynökének tartották Hakkánit.

66 *'Memogate' ISI chief meets businessman Mansoor Ijaz in London*. *dnaindia.com*, 2011. 11. 25.

67 Egy 2012-es felmérés szerint a pakisztáni válaszadók mintegy 74%-a tekintette az Amerikai Egyesült Államokat Pakisztán ellenségének, és mindössze 8%-a a partnerének. Lásd Kohut, Andrew et al: *Pakistani Public Opinion Ever More Critical of U.S.-74% Call America an Enemy*. Pew Research Center Global Attitudes Project, 2012. 10. 12.



mélyítése persze azt az elkerülhetetlen következményt hozza magával, hogy a két elitcsoport kölcsönös fellépését igénylő ügyekben (például éppen a militáns szervezetek visszaszorításában) az ország még az eddigieknél is kevésbé lesz képes hatékony fellépésre. A botránynak ugyanakkor van egy olyan kommunikációs megjelenítése is, mely szerint az egész mindössze az USA által generált hecckampány, amelynek Pakisztán stabilitásának aláásása a célja.<sup>68</sup> Hogy utóbbi ugyan miként szolgálná Washington helyi stratégiai érdekeit és hogyan illeszkedne az afgán–pakisztáni térség stabilizálásáért kifejtett évtizedes erőfeszítéseinek logikájához, arra aligha lehetne meggyőző magyarázatot találni.

## V. A Legfelsőbb Bíróság a belpolitikai arénában

A pakisztáni közéletet átható, az egyszerű külföldi által is világosan tapasztalt mindennapos korrupció gyakran a politikai hierarchia csúcsán tevékenykedő személyek pályafutására is árnyékot vet. Maga Zardari elnök összesen 11 évet ült börtönben különböző anyagi visszaélések és gyilkosságra való felbujtás vádjával,<sup>69</sup> melyet az e tárgyakban meghozott ítéletek megsemmisítése sem feledtetett a közvéleménnyel.

Mindezt azért érdemes felidézni, mert éppen a társadalom jelentős részét felhabóritó nagypolitikai háttéralkuk és a politikai elitet átszövő korrupció adott alkalmat arra, hogy az elmúlt évek folyamán egy viszonylag új szereplő emelkedjen fel a pakisztáni belpolitikát hagyományosan formáló intézmények sorába. Ez a pakisztáni Legfelsőbb Bíróság, amely az igazságszolgáltatás csúcsszerveként kiemelt szerepet játszik az alkotmány értelmezésében és a politikai vezetőkkel szembeni esetleges jogi eljárások lefolytatásában. A bíróság és annak igencsak konfrontatív hajlamú elnöke, Iftikár Mohamed Csaudri már főszereplőnek számított a 2007. évi elnökválasztás körül kialakult belpolitikai krízis során is. Csaudri vezetése alatt a Legfelsőbb Bíróság akadályozta Pervez Musarraff második elnöki ciklusra történő beiktatását, és a főbíró nem is igen titkolta, hogy nem tartja összeegyeztethetőnek az alkotmánnyal az akkor még aktív tábornok megválasztását. Csaudri e lépésével romba döntötte az abu-dzabi alkut, s az ellenzék lehetőséget látott a megállapodástól való visszalépésre. Az elnök pedig – hogy megelőzze teljes politikai kisemmizését – nem lelt más megoldást, mint hogy rendkívüli állapot kihirdetésével<sup>70</sup> és ennek nyomán kényszerintézkedésekkel szerezzen érvényt az alkuban foglaltaknak. Ennek előfeltétele a Legfelsőbb Bíróság megrendszabályozása volt, ami Csaudri és hét további bírótársa házi őrizetbe vételével járt.<sup>71</sup> A főbíró végül 2009-ben helyezte vissza tisztségébe a polgári kabinet. Az intézkedést komoly belpolitikai viták előzték meg, mert Zardari elnök tartott attól, hogy Csaudri ellene is késznek mutatkozik majd fellépni. Mint későbbi fejlemények bizonyították, aggodalma nem volt alaptalan.

A pakisztáni Legfelsőbb Bíróság 2012 júniusában került ismét a nyugati figyelem középpontjába, mikor – egy áprilisi elmarasztaló ítéletét követően – a hónap 19-én megfosztotta hivatalától Juszuf Raza Giláni miniszterelnököt. Az ítélet háttere ismert: Giláni vona-

68 Lásd Gondal, Qaisar Farooq: i. m.

69 Perlez, Jane: *From Prison to Zenith of Politics in Pakistan*. *The New York Times*, 2013. 04. 09.

70 A rendkívüli állapot 2007. november 3-tól december 15-ig tartott. Bővebben lásd Háda Béla: Pakisztán „rendkívüli” novembere. *Nemzet és Biztonság*, 2008. 1. sz. 31–39. o.

71 Baker, Aryn – Robinson, Simon: *Pakistan's State of Emergency*. *Time Magazine*, 2013. 04. 22.

kodott együttműködni Zardari elnök korábbi, egyébként széles körben ismert korrupciós ügyeinek vizsgálatában. Az ügyek újbóli napirendre vételére a 2007-es amnesztia törvény 2009-es hatályon kívül helyezése adott lehetőséget. Az elnökkel szembeni ítélet jogalapot szolgáltatott volna az elmozdítására is, ami a választások előtt egy évvel a kormányzat végzetes megrendülését eredményezte volna. Giláni ezt nem kockáztathatta meg, a konfliktus azonban menthetetlenül pontot tett több mint négyéves kormányfői ténykedésének végére. A Néppárt és a Legfelsőbb Bíróság sajátos „küzdelmé” éppen a parlamenti ciklus végére terhelte meg a belpolitikai életet.

Mikor 2013. január 15-én a Legfelsőbb Bíróság korrupció vádjával letartóztatási parancsot adott ki Rádzsa Pervez Ashraf kormányfő, Gilani utóda ellen, a testület már közvetlenül veszélyeztette a legnagyobb kormánypárt választási felkészülését. Ashraf miniszterelnök szervezte ugyanis a Néppárt kampányát, őrizetbe vételével tehát lényegében ezt a munkát „fejleszték volna le”, mindössze pár hónappal a választások előtt. Az igazságügyi miniszter végül meggátolta a parancs végrehajtását. A történetek persze joggal értelmezhetőek úgy, miszerint a bíróság megkísérli formálni a belpolitikai erőviszonyokat, amivel súlyosan túlterjeszkedik alkotmányos funkcióin, igaz, a törvények betartatásának jelszava mellett.

A legfőbb bírói testület politikai aktivizálódása ugyanakkor mára az országon kívül is feltűnővé vált, aligha véletlen, hogy a *TIME* magazin szokásos, a világ 100 legbefolyosabb emberéről szóló éves listájára 2012-ben felfért egyetlen pakisztáni illetőségű személy éppen Csaudri lett.<sup>72</sup>

A sajátos pakisztáni belpolitikai erőeltolódásokat jellemző eset, hogy Csaudrinak 2012 végén bizonygatnia kellett a médiában, hogy a Legfelsőbb Bíróság semmilyen konfliktusba nem keveredett a hadsereg vezérkarával. Hasonlóképpen felmerült az is, hogy a főbíró a 2013. évi választások egyik esélyeseként számon tartott Imran Hán Pakisztán Tehrik-i-Inszáf nevű pártjával szimpatizál, és tőle telhetően igyekszik elősegíteni győzelmét. Bár erre eddig nem merült fel közvetlen bizonyíték, mindenesetre tény, hogy Hán pártjának egyik programpontja a bírósági szervezet és az igazságszolgáltatás függetlenségének megerősítése. A *TIME* fent említett listájához pedig Csaudri rövid jellemzését egy volt pakisztáni sportember, jelenlegi politikus írta: Imran Hán.

Csaudri erős hajlama a politikai elit megregulálására azonban – jóllehet az formailag az alkotmány szellemének védelmében történik – az ország politikai stabilitására nézve is hordoz magában kockázatokat a sajátos pakisztáni viszonyok közepette. A kormányzat meggyengítésével a Legfelsőbb Bíróság és a parlament között tartós feszültség alakulhat ki, amivel két olyan intézmény gyengíti egymást, amelyek alapvetően „civil” kultúrát képviselnek és a pakisztáni alkotmány szellemében működnek. A civil hatalmi tényezők egymást gyengítő magatartása ugyanakkor csak a fegyveres erők relatív mozgásterét szélesíti.

Vitathatatlan ugyanakkor, hogy a bírói hatalom politikai szférát befolyásoló szerepére napjainkban az iszlám világ más országaiban is láthatunk példát. A legismertebb eset az egyiptomi Legfelsőbb Alkotmánybíróság fellépése Mohamed Murszi elnök saját hatalmi korlátainak leépítését célzó intézkedéseivel szemben. E magatartás tehát egyfajta demonstrációs szereppel is bír. Emellett – bár a közélet morális megtisztításának törekvése a

72 Lásd Khan, Imran: *Iftikhar Chaudhry*. *TIME*, 2012. 01. 22.

pakisztáni közvélemény elvárásaival is találkozok – a dél-ázsiai ország működését átszövő nepotizmus és korrupció visszaszorításához aligha elegendő egy-két látványosabb eljárás, az csak egy ma még beláthatatlanul hosszú folyamat eredménye lehet.

## VI. Pervez Musarraf lezáratlan ügye

Pervez Musarraf 2013. március 24-én, négyéves „önkéntesen vállalt” száműzetés után tért vissza Pakisztánba. Távozása egykor az új rendszer megszilárdulását jelezte, aminek következtében az exdiktátor már veszélyben érezhette szabadságát. 2013-ra – egyszerre bízva támogatóiban és a Zardari-kormánnyal szembeni társadalmi elégedetlenségben – már az ellene kiadott három elfogatóparancs ellenére is vállalta a hazatérést, melyet a választásokat közvetlenül megelőző átmeneti igazgatás hónapjaira időzített.<sup>73</sup> Ezzel nagy kockázatnak tette ki magát. A pakisztáni közélet számos prominens tagja, köztük Zardari elnök, Csaudri főbíró, de a választások másik nagy esélyese, Navaz Sharif is régtől fogva személyes averziókat táplál iránta. A tábornok-elnöknek még nem volt tartanivalója tőlük, Pervez Musarraf állampolgárnak már annál inkább. Musarraf új pártja, az Össz-pakisztáni Muszlim Liga (APML) számára azonban komoly problémát jelentett a nyugalmazott tábornok elindítása a választásokon. Az általuk megcélzott négy választóközrétből háromban az alkotmány 62. és 63. cikkelyére hivatkozva visszautasították a jelölésére vonatkozó dokumentumok hitelesítését.<sup>74</sup> A negyedik „célba vett” körzetben, a Haibár-Pahtunhva tartomány részét képező határ menti Csitrálban eleinte úgy tűnt, engedélyezik az indulását, majd április közepén itt is elutasították a dokumentumok hitelesítését. Ezzel eldőlt, hogy a választások nyomán kialakuló politikai erőviszonyok befolyásolására aligha nyílik alkalma.

Ugyanakkor az ellene érvényben lévő vádak (köztük a Legfelsőbb Bíróság egyes tagjainak erőszakos elmozdítása a 2007-es rendkívüli állapot időszakában) alapján Musarrafnak bíróság előtt kell felelnie. Hogy a számára kedvezőtlené váló körülmények között is biztosítsák együttműködését az eljárás során, Pervez Musarrafort bírósági utasításra április 19-én hajnalban őrizetbe vették.<sup>75</sup> Musarraf tehát ma elveszteni látszik a hatalomba való visszatérése (vagy ahogy ő fogalmazott: Pakisztán megmentése) érdekében kezdett hazárdjátékot, szereplése azonban mégsem volt teljesen érdektelen a kampány hajrájában. A kormányzat számára alkalmat teremtett arra, hogy híveit emlékeztesse rá, mi ellen is küzdöttek öt évvel korábban, és ezzel fokozza mozgósítási képességét. A hadsereg számára pedig újabb kellemetlen epizódot jelentett az extábornok ügye. A Times of India Ajisa Sziddika pakisztáni biztonságpolitikai elemzőt idézve azt állította, hogy a hadsereg megpróbálta lebeszélni Musarrafort a hazatérésről – sikertelenül.<sup>76</sup> Noha kétségtelen, hogy ügyét élénk érdeklődés kíséri a tisztikar körében is, abban – egyes tábornokok<sup>77</sup> kétértel-

73 A kormány mandátumának lejártá és az új kabinet hivatalba lépése közötti időszakot Pakisztánban hagyományosan egy ügyvezető kormánnyal töltik ki. A 2013-as ügyvezető kabinet vezetője az idős jogász, Mir Hazár Hán Hoszó lett. Kinevezését éppen március 24-én kapta meg a Választási Bizottságtól.

74 A hivatkozás alapjai Musarraf 2007-es alkotmánysértő intézkedései voltak. Wasim, Amir: *Musharraf allowed to run for Chitral seat.* *dawn.com*, 2013. 04. 08.

75 *Pakistani police arrest Pervez Musharraf in Islamabad.* *BBC News*, 2013. 04. 19.

76 *Ex-Pak generals warn army may react if Musharraf humiliated.* *Times of India*, 2013. 04. 28.

77 Köztük Mirza Aszlám bég, korábbi vezérkari főnök, a pakisztáni rakétafejlesztés egyik legismertebb támogatója. Lásd uo.

mű megnyilvánulásai dacára – jobbára egyetértés mutatkozik, hogy az esetleges beavatkozás a várhatóan heves társadalmi ellenreakciók miatt igen sokba kerülne a hadseregnek, ezért valószínűtlen, hogy az elhasználódott, a belpolitikai arénában nem igazán esélyes Musarraff érdekében vállalják ezt a konfliktust. Tény ugyanakkor, hogy a 2007-es „forró november” eseményeiben Kajani vezérkari főnök és számos, még aktív szolgálatban lévő katonai vezető valamilyen formában érintett volt, ezért az eljárás tartogathat még kínos meglepetéseket számukra. Hogy erre a dilemmára – ha egyáltalán felmerült – milyen válaszokat adnak majd, ma még nem jósolható meg.

## VII. Útban a választások felé

Bár a pakisztáni kormánykoalíció a kezdeti hárompárti felállás óta a ciklus alatt több alkalommal is átalakult, a Pakisztáni Néppárt dominanciája mellett a választott kormány – eddig egyedülálló módon az ország történetében – végül ki tudta tölteni ötéves mandátumát. A regnálása alatt bekövetkezett számos kedvezőtlen fejlemény tükrében ez végül nem kis meglepetés. A koalíció már 2008 augusztusában elszenvetde az első nagyobb megrázkódtatást, mikor második legnagyobb pártja, a Navaz Sharif volt miniszterelnök vezette PML–N bejelentette kilépését.<sup>78</sup> A két nagy párt Pervez Musarraff uralmának felszámolásán kívül szinte alig értett valamiben egyet, így az elnök távozása után törvényszerűen erősödtek fel nézeteltéréseik, melyek közül a Legfelsőbb Bíróság 2007-ben eltávolított bírónak visszahelyezése és az államfő utódlásának kérdése vált a leginkább szimbólumértékűvé. A PML–N távozása azonban még nem hozta magával a kormányzat megrendülését: a Néppárt az ismétlődő belpolitikai krízisek dacára is sikerrel manőverezett a frakciók között a kabinet parlamenti többségének biztosításáért. Ennek érdekében 2011 májusában még az egykori nagy riválisként azonosított PML–Q-val is koalícióra léptek.<sup>79</sup> A dél-pakisztáni mohádzsirok<sup>80</sup> körében meghatározó politikai erőnek számító MQM pedig – bár 2011-ben és 2013 elején is szakított a koalícióval – általában szintén a kormányoldalt támogatta. Jóllehet a 2012. év vége már minden politikai erő számára a választási felkészülés időszaka volt, a többségi érdek megegyezett abban, hogy a kormány töltsen ki mandátumát, s a voksolás az előzetesen meghatározottak szerint, 2013 májusában kerüljön megrendezésre.

A pakisztáni mindennapokra nehezedő terrorfenyegetettség a választási procedúrát sem hagyta érintetlenül. A szavazókörök a támadások természetes célpontjaivá váltak. Haibár törzsi ügynökség területén például (nem mellesleg a folyamatban lévő katonai műveletek logikus következményeként) a 190 választókörből 110-et biztonsági szempontból érzékenynek nyilvánítottak, és fokozott biztosítását rendelték el.<sup>81</sup> A permanens belbiztonsági problémák miatt – főként a „liberális” és világi irányvonalú pártok számára – nemigen lehetett politikai nagygyűléseket tartani.<sup>82</sup> Ez különösen problémás egy olyan politi-

78 Sharif withdraws from coalition in Pakistan. *The New York Times*, 2008. 08. 27.

79 Yasin, Asim: PPP, PML–Q join hands, agree on Serai, Hazara provinces. *The News*, 2011. 05. 04.

80 A mohádzsirok egy speciális pakisztáni társadalmi csoport, melyet az államalapítás időszakában az indiai szubkontinens más, Pakisztánon kívüli területeiről bevándorolt muszlimok alkotnak. Önálló etnikai kötődésük nemigen lévén, a pakisztáni iszlám nemzet eszméjének egyik legodaadóbb szószólói. Befolyásuk főként Karacsiban, illetve Szind tartomány néhány egyéb városi körzetében jelentős.

81 Shinwari, Ibrahim: Over 100 Khyber polling stations declared sensitive. *Dawn.com*, 2013. 04. 08.

82 Santana, Rebecca: Pakistan's ruling party struggles in election. *The Miami Herald*, 2013. 05. 09.

kai kultúrában, ahol a karizmatikus vezetők köre szerveződött tömeg igényli a személyes kapcsolatot választott vezérével. Az elővigyázatosság azonban indokoltnak bizonyult: a választások napján robbantásos merényletet hajtottak végre Pesávárban és Karacsiban is. Utóbbi helyen éppen a pastun nacionalista ANP irodájánál, jól mutatva, hogy a szekuláris nacionalista pastunok éppúgy a szélsőséges iszlamisták célpontjává váltak, mint a más közösségekhez tartozó személyek.<sup>83</sup>

A több mint 86 millió választásra regisztrált szavazópolgár<sup>84</sup> csaknem fele még a 35. életévét sem töltötte be.<sup>85</sup> A választóközösség fiatal korösszetétele, valamint a mérsékelt polgári rétegek (már a 2008-as választások eredményében is megmutatkozó) megerősödése jelenti azt a két társadalmi tényezőt, mely a pártok helyzetét és kommunikációját döntő mértékben meghatározta. Viszonylag kényelmes helyzete egyik esélyes politikai erőnek sem volt. Az ország demográfiai súlypontjának számító Pandzsáb tartományban, a PML–N hagyományos fellegvárában (ahol egyébként a regisztrált választók több mint fele él) Imran Hán mozgalma igyekezett teret nyerni, az egykor krikettjátékosként hírnevet szerző pártvezér népszerűségével kezdve ki Navaz Sharif támogatottságát. Mindkét párt számára komoly politikai tőkét jelent az elmúlt öt esztendő kormányzati botrányaitól és korrupciós ügyeitől való távolmaradása, ugyanakkor Hán esélyeit a fiatalok szimpátiája mellett a „részvétfaktor” is erősíthette, miután pár nappal a választások előtt súlyos bal esetet szenvedett lahori kampányútján.

Délebbre, Szindben, a PPP törzsbázisának számító tartományban a párt hagyományos riválisa, a mohadzsírok által támogatott, korábban már említett MQM próbált minél több választót elhódítani a Néppártot korábban támogató, de annak kormányzásába végül belefáradt, lemorzsolódott tömegeből. Bár az MQM több szakaszban is a kormánykoalíció tagjaként politizált, 2013 elejétől elkezdett távolodni a legnagyobb kormánypárttól, erősítve saját „ellenzéki” arculatát, aminek része volt a koalíció újbóli felmondása.<sup>86</sup>

A PPP kampányának arca (az elhunyt Benazir Bhutto mellett) az ifjabb Zardari lett, aki – reményeik szerint – jobban meg tudja szólítani a fiatal választói rétegeket, és feledtetheti valamelyest az elmúlt évek küzdelmeiben elhasználódott vagy éppen lejáratódott politikusokat.

A választásokat megelőzően napvilágot látott elemzések alapvetően kiegyensúlyozott erőviszonyokról számoltak be a három vezető párt, a kormányzó Pakisztáni Néppárt (PPP), a legnagyobb ellenzéki Pakisztáni Muszlim Liga–N (PML–N) és az Imrán Hán vezette Pakisztáni Mozgalom az Igazságért (Pakisztán Tehrik-i-Inszáf – PTI) között. Bár leggyakrabban Navaz Sharif PML–N-jét prognosztizálták a választás valószínű nyerteseként, általában hangsúlyosan szerepelt, hogy a három esélyes párt kiegyenlített támogatottsága miatt nem kizárt a koalíciós kényszer sem.

A továbbiakban a választások eredményének, nemzetközi fogadtatásának és a belpolitikai átrendeződés lehetséges következményeinek szentelünk figyelmet.

83 Ahmed, Munir – Raza, Atif: Sixteen killed and dozens injured in multiple bombings as Pakistanis go to polls in historic elections. *The Independent*, 2013. 05. 11.

84 *The Express Tribune Election Centre*. 2013. 05. 11.

85 Ahmed, Munir – Raza, Atif: i. m.

86 QM quits PPP-led coalition government ahead of polls. *The Express Tribune*, 2013. 02. 17.



## VIII. Választási eredmények

A május 11-i választások első számú téje a Madzslisz-i-Súra alsóházának (a Nemzetgyűlésnek) 272 közvetlenül választott képviselői<sup>87</sup> helye volt, melyek az egyfordulós voksolás során, a szavazatok relatív többségének megszerzésével tölthetők be. Ezzel egy időben választják meg Pakisztán négy tartománya, Pandzsáb, Szind, Haibár-Pahtunhva és Beludzisztán tartományi gyűléseinek tagjait is. Utóbbiak gyakorlóik a tartományok autonóm jogköreinek és ellenőrzői a tartományi kormányzatoknak. Míg e gyűlések Pakisztánban az évtizedes helyi beágyazottságuk miatt egyes regionális pártok hagyományos, gyakran nehezen elhódítható „vadászterületei”, addig a központi törvényhozás összetétele jóval kérdésesebb volt, és persze nagyobb téttel is bírt.

A választói aktivitás – igazolva az előzetes reményeket – pakisztáni viszonyok között impozáns mértékű volt. E tekintetben a Pakisztáni Választási Bizottság beszámolója az irányadó, mely szerint a részvételi arány csaknem elérte a regisztrált szavazók 60%-át, ami a legmagasabb az (egyébként a pakisztáni nemzetépítés története szempontjából nem éppen fényes emlékü) 1970-es választások óta.<sup>88</sup> A részvételi kedv különösen annak ismeretében figyelemre méltó, hogy szemben a legutóbbi, 2008-as voksolással, az ideai választások légkörét már érezhetően fenyegetőbbé tette az iszlám szélsőséges szervezetek tevékenysége. A pakisztáni tálibok már a kampány heteiben kihirdették, hogy a világiasabb beállítottságú pártok és a hadsereg tevékenységét terrortámadásokkal fogják megbosszulni. A csaknem 70 ezer szavazókör (ennek körülbelül 40%-a nőknek fenntartva) biztosítása éppen ezért roppant nagy feladatnak ígérkezett. Csak május hónapban országszerte több mint 161 ember vesztette életét és 652 sebesült meg mintegy 56 robbantásos merényletben.<sup>89</sup> Ebből több mint 30 fő a választások napján vesztette életét, a sebesültek száma több százra tehető.<sup>90</sup> A szavazás eredményének kihirdetésére végül mindössze 11 választókerület esetében nem kerülhetett sor.

Szemben a leggyakrabban idézett elemzői véleményekkel, a három vezető országos párt választási eredményei közel sem kiegyensúlyozott erőviszonyokról árulkodtak. Bár a legtöbben valóban a Pakisztáni Muszlim Liga Navaz Sharif vezette frakcióját (PML–N) várták az első helyre, győzelme az általánosan prognosztizátnál jócskán meggyőzőbbre sikerült. Az első adatok szerint 124 megszerzett mandátumával felülmúlta a Pakisztáni Néppárt (PPP) 2008-as, 121 mandátumot hozó eredményét is.<sup>91</sup> Ezzel vitathatatlanná vált, hogy az iszlám köztársaság új kormányfőjét – immár harmadik alkalommal – Mian Muhammad Navaz Sharifnak hívják majd. Az abszolút többség (137 mandátum) megszerzéséhez azonban ez még nem volt elegendő, így abból indultak ki, hogy a párt egyedül nem képes stabil kormányt alakítani. Az viszont nyitott kérdés volt a választásokat követő napokban, hogy a PML–N koalíciós ajánlatot tesz egy másik parlamentbe jutott politikai erőnek vagy inkább a jelentős számú (összesen 28) független képviselő zömét igyekezne magánalkukkal a lét-

87 A 342 alsóházi képviselői hely közül 272 sorsa a közvetlen választásokon dől el, a többi 70 helyet nők és vallási kisebbségek tagjai tölthetik be.

88 Pakistan Election Results: Former PM Declares Victory. *Epoch Times*, 2013. 05. 13.

89 161 killed in 56 bomb blasts in Pakistan in May. *The Hindu*, 2013. 06. 03.

90 Dozens killed in attacks as Pakistan holds landmark election. *RT*, 2013. 05. 12.

91 Szintén első eredmény szerint. A parlamenti frakciók létszáma 2008 februárját követően csak elhanyagolható mértékben változott a ciklus során.

rejövő kormányhoz kötni. A választások utáni hetekben körvonalazódó megoldás lényegében a két verzió kombinációját jelentette. A PML–N május 25-én koalíciós ajánlatot tett a szerény frakcióval rendelkező PML–F-nek,<sup>92</sup> miközben független képviselőket is megnyert a képviselőcsoportjába való belépésre. Közülük a legismertebb név Mir Zafirullah Hán Dzsámáli volt miniszterelnök (2002–2004), aki függetlenként jutott be a Nemzetgyűlésbe, és csakhamar jelezte is csatlakozási szándékát a leendő kormányhoz.<sup>93</sup> A női kvótából neki jutott mandátumokkal és a függetlenek egy részének átcsábításával a PML–N frakciója végül 176 főre duzzadt, ami már bőven elegendő a kormánytöbbség biztosításához.

A 2008. és a 2013. évi törvényhozási választások eredményeinek összehasonlítása

Párt	Elnyert mandátumok 2008	Elnyert mandátumok 2013
Pakisztáni Néppárt (PPP)	121	39
Pakisztáni Muszlim Liga–Navaz (PML–N)	91	176
Pakisztáni Igazságért Mozgalom (PTI)	Nem indult	35
Muattahida Quami Movement (MQM)	25	23
PML (PML–Q)	54	2
Avami Nemzeti Párt (ANP)	13	1
Dzsámíat Ulema-i-Iszlám – Fazal-ur-Rahmán (JUI–F)	7	14
PML-F	5	6
Pahtunhva Milli Awami Párt (PMAP)	Nem indult	4
Független képviselők	18, majd 20	Eredetileg 28, végül 8

Forrás: Election Commission of Pakistan

A PML–N elnöke, Navaz Sarif komolyan profitált következetes ellenzéki magatartásából a népszerűtlen koalícióval szemben. Pártja a fő bázisának számító Pandzsábban, ahol a választáson részt vevők 57,1%-a adta le voksát, 147 nemzetgyűlési mandátumból 117-et nyert el.<sup>94</sup> Szavazói körét főleg Szind és Beludzsisztán tartományokban tudta érezhetően tovább szélesíteni, amivel, ha szerényen is, de lényegében kilépett a korábbi „pandszábi párt” szerepéből.<sup>95</sup> A PML–N persze a néppárti vezetésű kormány idején is vitathatatlanul dominálta Pakisztán legnépesebb tartományát, helyi kormányzása alatt Pandzsábnak közel sem kellett olyan mértékű biztonsági problémákkal szembenéznie, mint a többi régióknak.<sup>96</sup> Bár ez aligha csak a Muszlim Liga politikai rátermettségének köszönhető, a választók kétségkívül jutalmazták.

Imrán Hán PTI-je és a Pakisztáni Néppárt a második helyért versengett május 11-én, melyre végül szűken bár, de utóbbi futott be. A PTI vártnál gyengébb szereplése a párt

92 Shahbaz Sharif invites PML-F to join federal government. *The Express Tribune*, 2013. 05. 25.

93 Zafarullah Jamali joins PML-N. *dawn.com*, 2013. 05. 27.

94 Election Commission of Pakistan, Party Position (National Assembly). 2013. 05. 23.

95 Mahmood, Amjaad: PML-N Steps up bid to widen support base outside Punjab. *dawn.com*, 2013. 05. 15.

96 Farooq, Umar: Sharif Poised for Return to National Stage in Pakistan Elections. *World Politics Review*, 2013. 05. 22.

vezetőit is meglepte, de Imrán Hán elismerte az eredményt, s gratulált az őt kórházi ágyánál meglátogató Sharifnak. Pártja ugyanakkor Haibár-Pahtunhva tartományi gyűlésének vezető, a Nemzetgyűlésnek pedig harmadik legnagyobb frakcióját alakíthatja meg, ami a nagypolitikában viszonylag újoncként kezelt politikai csoporttól egyáltalán nem lebecsülendő teljesítmény. Pandzsábban azonban – melyet a két politikai erő közti elsődleges küzdőtérnek kiáltottak ki – végül nem sikerült kikezdenie a PML–N pozícióit.

A választási eredmények talán legfontosabb tanulsága, hogy az elmúlt öt esztendő létbizonytalansága és botrányai megbosszulták magukat a Pakisztáni Néppárton. A vereség okait sem kell túl mélyen keresnünk. A korrupció burjánzása, az energiaellátás akadózása<sup>97</sup> amellet, hogy irritálta a lakosság nagy részét, érezhetően gátolta a pakisztáni gazdaság egyes szegmenseinek fejlődését is. Az ország iparának talán legversenyképesebb ágazata, a textilipar például mintegy egymilliárd dollár exportvesztéséget szenvedett el a krónikus áramhiány következtében.<sup>98</sup> A pakisztáni kivitel több mint 50%-át adó ágazat nehézségei természetesen súlyosan veszélyeztetik az itt foglalkoztatottak amúgy is szerény egzisztenciáját. Emellett az elszabaduló (nem melleleg főként az élelmiszerárakban érzékelhető, így legerősebben a szegényeket sújtó) infláció eredményeképpen a pakisztáni rúpia 2008 óta 40%-ot veszített értékéből.<sup>99</sup> A romló életkörülmények és a központi intézmények érezhető tehetetlensége azok előidézőivel szemben új politikai alternatívák felé fordították a társadalom meghatározó részét. Kedvező fejlemény ugyanakkor (és egyzersmind a választások másik fontos üzenete), hogy ez most még nem jelentette a szélsőséges megoldások előtérbe nyomulását. Az eddigi legnagyobb parlamenti frakció azonban csaknem negyedére zsugorodik. A PPP elutasíthatóságának mértékét jól jelzi, hogy maga Rádzsa Pervez Asraf leköszönő kormányfő is vereséget szenvedett ravalpindi választókerületében.<sup>100</sup> A Néppárt térvesztése a pakisztáni elnökválasztás processzusát figyelembe véve minden bizonnyal Aszif Ali Zardari elnök újraválasztási esélyeit is minimálisra csökkenti.<sup>101</sup> Ez különösen az ellene kezdeményezett, csaknem kormányválságot eredményező legfelsőbb bírósági eljárás tükrében komoly probléma a számára. Immunitásának megszűntével ugyanis már semmilyen jogi akadálya nem marad annak, hogy újra perbe fogják korábbi korrupciós ügyei miatt. Zardari számára sorskérdésnek tűnik, hogy minél szélesebb politikai befolyást őrizzen meg, erősen kétséges azonban, hogy képes lesz elkerülni a büntetőjogi felelősségre vonást. A Pakisztáni Néppárt számára ezért is célszerű stratégia Bilaval-Bhutto Zardari politikai felépítése, hogy a Bhutto–Zardari-klán jelenlegi fejének háttérbe szorulása ne eredményezze a párt és a klientúra széthullását.

A Madzslisz-i-Súra alsóházának negyedik legnagyobb frakcióját a Muttahida Quami Movement (Egyesült Nemzeti Mozgalom, MQM) alkotja majd, amely főként Karacsiban összpontosuló, meghatározóan a mohadzsírokból álló, rendkívül stabil szavazóbázisának köszönhetően a távozó koalíció jelentősebb pártjai közül az egyetlen, amely nem szenve-

97 A gyorsan növekvő lakossági és gazdasági energiaigényt a pakisztáni erőművi kapacitások nem tudják megbízhatóan fedezni, ezért az elmúlt években mindennaposá váltak az áramkimaradások.

98 Khan, Ashraf: Túlélni Karacsiban – Egy város a szervezett bűnözés és a vallási konfliktusok csapdájában. *Le Monde diplomatique*, 2013. 06. 01.

99 Uo.

100 Pakistan election: Nawaz Sharif set for victory. *BBC News*, 2013. 05. 12.

101 Zardari ötéves elnöki mandátuma 2013 szeptemberében jár le.

dett el lényeges mandátumvesztést. Ebben persze nemcsak táborának kitartása, hanem a sajátos „kormányon belüli ellenzéki” szerepének jó kommunikációja is közrejátszott.

A Nemzetgyűlés legjelentősebb iszlám fundamentalista pártja a Fazal-ur-Rahmán molla vezette Dzsámiat Ulema-i-Iszlám (JUI-F) lesz, a maga 14 mandátumával, mellyel országos szinten pontosan megduplázta korábbi parlamenti jelenlétét. A kép teljességéhez hozzátartozik ugyanakkor, hogy tartományi szinten nem sikerült érdemben növelnie a bázisát 2008-hoz képest, sőt, Pandzsábben és Beludzsisztánban veszített is 1-1 mandátumot.<sup>102</sup>

A tartományi gyűlések összetételéről annyit érdemes megjegyeznünk, hogy a PML-N Pandzsábben a mandátumok több mint 70%-át szerezte meg, tovább erősítve eddig sem vitatható helyi vezető szerepét. A második legnagyobb frakciót (messze lemaradva) a PTI alakíthatja majd, a többi politikai szervezet képviselője csak jelképes. Országos szinten tapasztalható visszaszorulása ellenére a Pakisztáni Néppárt tovább őrzi uralkodó szerepét a Bhutto-Zardari-klán szűkebb pátriájának számító Szindben. A 2008-as helyi eredményéhez képest csekély mandátumvesztéssel, 50% körüli eredmény mellett alakíthatja meg a helyi kormányt. Az MQM is stabilan őrzi itt második helyét, frakciója mindössze 3 fővel lesz kisebb, mint az előző ciklusban. A belpolitikai átrendeződés sokkal látványosabb Pakisztán másik két, a terrorista szervezetek tevékenységétől sokkal súlyosabban fertőzött tartományában. Haibár-Pahtunhvában a PTI jutott az előbbieknél jóval szerényebb arányú, de így is meggyőző többséghez. Utóbbi tartományi gyűlésében az addig meghatározó Awami Nemzeti Párt frakciója (5 fő) szinte súlytalanná vált.<sup>103</sup> A párt visszaszorulásában a világiassága miatt rá nehezedő, nemritkán fizikai agresszióban is megnyilvánuló iszlamista nyomás is közrejátszhatott. Helyére Pakisztán második legnépesebb etnikai csoportjának politikai életében az alapvetően szintén a pastun nacionalizmus ideológiai platformján álló Pahtunhva Milli Awami Párt (PMAP) tűnhet esélyesnek, mely ugyanakkor a beludzsisztáni pastunok körében erősebb, és az ANP hagyományos területén szinte „láthatatlan”. Haibár-Pahtunhva tartományi gyűlését leginkább az országos pártok, illetve kisebb részben az iszlám fundamentalisták (például JUI-F) fogják meghatározni az elkövetkező öt évben. A PML-N végül a biztonsági szempontból hasonlóan problémás Beludzsisztán tartományi gyűlésében is megszerezte a relatív többséget, mikor 9 képviselőjéhez 4 független tag is csatlakozott.<sup>104</sup> Ezzel a második helyre szorította a 10 mandátumot szerzett PMAP-t. Az ANP mindössze egy taggal képviselteti itt magát.<sup>105</sup> Fontos ugyanakkor, hogy a beludzs nacionalista Nemzeti Párt is megszerezett hét mandátumot a tartományi gyűlésben, így ha a PML-N-nek sikerül is itt magánál tartania az irányítást, elviekben erős „nemzeti” ellenzéki nyomásra számíthat. Ezért várhatóan megkísérli kijátszani egymás ellen a beludzs és pastun nacionalistákat, amihez Navaz Sharif és a PMAP-vezér, Mahmud Acsakzaj személyes jó kapcsolata teremthet alapot.<sup>106</sup> E stratégia

102 A pandzsábi tartományi gyűlésben (2013. május 31-i adatok alapján) várhatóan kettő helyett egy, míg Beludzsisztánban kilenc helyett nyolc képviselőjük ül majd. Election Commission of Pakistan, Party Position (Provincial Assemblies) 2013. 05. 31.

103 Minderről lásd uo.

104 Unyielding Zehri tests PML-N's skills in Balochistan. dawn.com, 2013. 05. 23.

105 Részletesebb adatok: Election Commission of Pakistan, Party Position (Provincial Assemblies). 2013. 05. 25.

106 Shah, Syed Ali: Nationalists take the lead in Balochistan. dawn.com, 2013. 05. 12.

vészes gyengesége, hogy tovább szíthatja az etnikai ellentéteket, ami pedig ma is a pakisztáni társadalom egyik legnehezebben kezelhető, dezorganizáló hatású jelensége.

Összegezve tehát: a választások eredménye a politikai erőviszonyok radikális átalakulását mutatja, ami azonban a mérsékeltebbnek tartott, általában a centrum irányába tájékozódó politika keretei között maradt. A parlament legmeghatározóbb erőivé az eddigi legnagyobb ellenzéki párt, illetve egy sokáig kevésbé preferált szervezet lépett elő, míg a 2008 utáni kormánykoalíció két vezető pártja, a PPP és az ANP is erőteljes térvészést mutat. Utóbbi szinte eltűnt az ország politikai térképéről. A balközép politikai beállítottságú kormányt egy jobbközép kabinet válthatja fel, a PML–N vezére pedig harmadjára is a kormányfői székbe ülhet, amitől legutóbb az 1999-es katonai államcsíny során fosztották meg. Előzője ma a bíróság előtt áll, kiszolgáltatottságában is emlékeztetve a régi-új miniszterelnököt hatalmának korlátaira. Igaz, Sharif győzelmének van egy olyan interpretációja is, hogy 2008 óta eddig folytatódni látszik az országnak a kilencvenes éveket meghatározó politikai váltogazdasága Navaz Muszlim Ligája és a Bhuttó-klán Néppártja között.<sup>107</sup> Ha így is lesz, az elkövetkező öt esztendő szempontjából ennek aligha van jelentősége. Navaz Sharif végül 2013. június 5-én tette le hivatali esküjét. Ezt megelőzően több mint kétharmados többséggel, a Nemzetgyűlés 244 tagjának támogatásával választották kormányfővé.<sup>108</sup> Az új pakisztáni kabinetre összetett feladatok megoldása vár, s ennek sikere alapvető hatással lesz arra is, hogy folytatódhat-e az ország eddig ígértesnek tűnő demokratizálódása.

## IX. Kihívások

A leköszönt kormánykoalíció vitathatatlan érdeme volt, hogy – európai szemmel nézve – akár szokatlan kompromisszumok árán is, de fenntartotta a kormány stabilitását, és elkerülte az időközi választások vagy rosszabb esetben egy rendezetlen, az alkotmányos előírásoknak nem megfelelő hatalmváltás bekövetkeztét. Mint említettük, a társadalmat leginkább foglalkoztató szakpolitikai és stratégiai területeken azonban alig sikerült eredményeket felmutatnia, ami egyszersmind meghatározza az utódjával szembeni elvárásokat is. E lakossági nyomás mellett persze a pakisztáni állam működésével és nemzetközi pozícióival kapcsolatos napi kihívások is terhelik a kormányzati politikát.

Az új kabinet előtt álló legfontosabb teendőket összegezve a következőket érdemes kiemelnünk.

A belbiztonsági helyzet érzékelhető javítása, a militáns szervezetekkel szembeni eredményes fellépés a választási időszak tanulságai nyomán is első helyre kívánkozik. Kiemelése azért is indokolt, mert közvetlenül kapcsolódik egy másik belpolitikai feladathoz, a hadsereg és a kormányzati elit közötti együttműködés erősítéséhez. Ez utóbbi különösen kényes téma Navaz Sharif számára, aki 1999-es bukását végső soron a tábornoki karral fenntartott kapcsolatai végletes megromlásának köszönhette. Az ezredfordulótól hordozott terhes örökség dacára a dologgal nem lehet sokáig várni: Asfak Pervez Kajani vezérkari főnök 2013 novemberében nyugállományba vonul. Utódjának kinevezése (ami

107 Georgy, Michael – Chalmers, John: Sharif stages comeback in landmark Pakistan election. *Reuters*, 2013. 05. 12.

108 *Nawaz sworn in as PM*. *dawn.com*, 2013. 06. 05.



várhatóan már az új, PML–N párti államfőre vár) meghatározó próbája lesz a katonai elit és a kormányzat együttműködési képességének. A pakisztáni állam történelmi útját felidézve nem kicsi a tét, az alkotmányos rend hosszú távú megszilárdításához ugyanis a hadsereg (legalább passzív) támogatása is szükséges. Minthogy az országban nem érvényesül a fegyveres erők feletti civil kontroll, a stabilitás problémáját a politika vitathatatlan primátusának oldaláról nem lehet megközelíteni. Más kérdés – bár a jövőre nézve aligha perdöntő –, hogy Navaz Sharif a múltban nem mutatott jó érzéket a katonai főparancsnok kiválasztásához. Még 1998 októberében ő segítette a vezérkari főnöki székbe azt a Pervez Musarrafit is, aki egy évvel később megdöntötte hatalmát, és elűzte Pakisztánból.

Persze minden civil politikus – Sharif is – tisztában van annak fontosságával, hogy a két erőközpont szót értsen egymással. Nem meglepő, hogy választási győzelmét követően sietve találkozót kezdeményezett Kajani vezérkari főnökkel. Kettejük első, háromórás megbeszélésére 2013. május 18-án került sor Lahorban.<sup>109</sup> Tartalmáról nem adtak ki hivatalos közleményt, indiai sajtóforrások azonban tudni vélik, hogy szóba került az Indiával kapcsolatos politika kérdésköre is.<sup>110</sup> Minthogy a pakisztáni stratégiai gondolkodás egyik központi tényezőjéről van szó, ami a fegyveres erők vezérkara számára is rendkívül fontos, a téma felvetés önmagában sem meglepetést nem okoz, sem különösebb kockázatot nem kell látnunk benne. Az India-politika formálásban várhatóan a hadsereg is szeretné érvényesíteni a saját, főként a fegyveres erők méretéhez, potenciáljaihoz és társadalmi presztízséhez fűződő szempontjait, ami akár egy alkufolyamat része is lehet Iszlámábád és Ravalpindi között.

A határvidék biztonsági helyzetét meghatározó fegyveres csoportok elleni fellépés tén várhatóan az elkövetkező években is a pakisztáni fegyveres erők kezében marad a valódi kezdeményezés lehetősége. A törzsi zónában zajló katonai műveletek a militáns szervezetekkel szemben azonban csak a belbiztonsági problémák egyik dimenzióját jelentik. A pakisztáni közbiztonság az utóbbi években (önmaga amúgy sem magas színvonalához képest) még tovább romlott, egyes városi térségekben katasztrofális közállapotokat idézve fel. Az ideológiai színezetű háború (kétségtelen etnikai összefüggésekkel kiegészülve) megjelent a soknemzetiségű dél-pakisztáni kikötő-metropoliszban, Karacsiban is, ahol – az ország külkereskedelmének túlnyomó többsége mellett – az Afganisztánban állomásozó nyugati csapatok utánpótlásának tekintélyes része is behajózásra kerül.<sup>111</sup> Általánosságban véve érdemes szem előtt tartanunk, hogy a kormányzati hatalom rendezett átadása még nem garancia arra, hogy az ország vagy egyes kiterjedt térségei nem süllyednek káoszba. A központi intézmények funkcionális zavarai (olykor egyenesen működésképtelensége) ugyanis széles teret nyitnak a szervezett bűnözés előtt, amelynek a szerveződései megkísérlik átvenni az ellenőrzést a gazdasági és a közösségi élet különböző szegmensei felett. E jelenség persze messze túlterjed az iszlám köztársaság nemzetbiztonsági problémáinak hagyományosan elemzett katonai és külpolitikai dimenzióin.

Az új államfő személyének kiválasztásában a választások eredménye nyomán egyértelműen a PML–N-nek lesz döntő szava. Aszif Ali Zardari elnök második ciklusra való kine-

109 A new beginning: Nawaz Sharif-Gen Kayani meeting. *dawn.com*, 2013. 05. 22.

110 Take gradual initiatives: Ashfaq Pervez Kayani tells Nawaz Sharif on ties with India. *The Indian Express*, 2013. 05. 21.

111 Khan, Ashraf: i. m.

vezésére – mint fentebb már utaltunk rá – a közeljövőben aligha nyílik esély. Ezt nemcsak a parlamenti erőviszonyok, hanem Zardari személyének és szerepének lakossági megítélése is szinte kizárta teszi. Az elnöki mandátum lejártáig hátralévő időre nézve azonban az új kormány igyekszik biztosítani a belpolitikai stabilitást, aminek a sajátos félelnöki rendszeren belül feltétele a két vezető közjogi méltóság konstruktív viszonya. Ennek érdekében Sharif és Zardari május 22-i találkozójukon nyilvánosan hitet tettek az együttműködés mellett, és a leendő kormányfő kifejtette, hogy nem nehezelt tárgyalópartnerére.<sup>112</sup> A vitának nem is lenne értelme, a kérdés inkább az, hogy Zardari hogyan és mire fogja felhasználni hivatali idejének maradékát, illetve hogy mekkora nyomás nehezedik majd rá ez idő alatt. Bár érdemes emlékeznünk, hogy a pakisztáni belpolitikában „lehetetlen együttműködés” alig képzelhető el, e sorok születésekor semmi olyan kényszerítő tényező nem látszik, amely a PPP-vel való kiegyezés felé tolná a PML-N-t az elnök hivatalban tartása végett. Ezt belátva Asif Ali Zardari 2013. június 2-án bejelentette, hogy nem kíván indulni a szeptemberben esedékes elnökválasztáson.<sup>113</sup> Ugyanakkor ma még az sem egyértelmű, hogy Sharif maga foglalja majd el a székét vagy egy megbízhatónak tekintett emberét állítja jelöltként. Az Ajván-i-Szádr<sup>114</sup> „meghódításával” Navaz Sharif belpolitikai mozgásterét (akár ő lesz az új elnök, akár egyik bizalmasa) számottevően kiszélesedik, ami természetesen a katonai vezetéssel szembeni pozíciójának javulását is maga után vonja, várhatóan nagyjából a vezérkarifőnök-cserével egy időben.

Sokkal mélyebb szak- és társadalompolitikai kihívást jelent egy olyan mértékű növekedési pálya elérése a pakisztáni gazdaság számára, amely összevethető a kelet-, dél- és délkelet-ázsiai térség államait jellemző bővüléssel, s eredményeiben már a lakosság szélesebb rétegei számára is érzékelhető. Ennek alapvető, bár valószínűleg csak hosszabb távon biztosítható feltétele lenne az ellátási problémák felszámolása, melyek (például az áramki-maradások okozta leállások miatt) már a termelési mutatókat is rontották.

Igaz, az ország gazdasági-strukturális problémáit felerősítő tendencia kiindulópontjához, a gazdasági világválság kibontakozásához a 2008-ban hivatalba lépő pakisztáni kormánynak vajmi kevés köze lehetett, és a 2010. évi monszunidőszak idején kialakult, egész agrártérségek évi termését elpusztító rendkívüli árvizekért sem lehet felelőssé tenni, tény, hogy a demokratikus fordulattól napjainkig nem sikerült olyan mértékben dinamizálni a pakisztáni gazdaságot, hogy az valódi életszínvonal-emelkedést hozzon a gyorsan szaporodó népesség számára. Az elmúlt évek fentebb már részletezett okokra visszavezethető szociális válsága komoly támadási felületet nyitott a Zardari-kabinettel szemben. A már üzletember múltja miatt is „liberális” beállítottságúnak tekintett, piac- és vállalkozásbarát politikát preferáló Sharifnak ehhez képest kellene érzékelhető előrelépést felmutatnia, ami első látásra nem tűnik megoldhatatlannak. A pakisztáni GDP bővülése az elmúlt évben (meghaladva a 4%-ot) már az újbóli dinamizálódás jeleit mutatta, elérve a kétezres évek elején regisztrált mértéket, látványosan elmaradva ugyanakkor a válság előtti szintektől és India, Srí Lanka, Kína vagy több délkelet-ázsiai állam mutatóitól.<sup>115</sup> Az energiatermelő

112 Nawaz, Zardari agree to face national challenges together. *dawn.com*, 2013. 05. 20

113 Zardari says will not contest elections. *The Hindu*, 2013. 06. 03.

114 A pakisztáni elnöki hivatal és rezidencia.

115 Lásd *Trading Economics* 2013. 05. 11.

kapacitások elégtelensége pedig komoly akadályt állít e „szerényebb” növekedés elé is. Pakisztán relatív gazdasági leszakadása saját ázsiai környezetében természetesen kihat Iszlámábád regionális pozícióira, tovább növelve a nagyhatalmi kapcsolatok és a gazdasági együttműködést is célzó térségbeli kezdeményezések (például az Irán–Pakisztán–India-gázvezeték terve) fontosságát.

Pakisztán regionális és nagyhatalmi kapcsolatrendszerének menedzselése többdimenziós kihívás, s persze – mint elemzésünk előző részében is láthattuk – nem az új kormány kizárólagos és specifikus problémája. A diplomáciai erőfeszítések két hagyományosnak is nevezhető fő csapásiránya a gazdasági kapcsolatok erősítése, illetve a biztonsági együttműködés. Előbbi nélkül remény sincs arra, hogy az ország hozzájusson a gazdaságának dinamizálásához elengedhetetlen beruházásokhoz, pótolja a termelés kiesésből adódó piacvesztést, illetve megindulhasson a több kiemelt kereskedelmi partnerével (köztük Kínával és Indiával) szemben felhalmozódott jelentős külkereskedelmi deficitjének ledolgozása. 2012-ben a Kínai Népköztársaság vette át a vezetést Pakisztán első számú kereskedelmi partnereinek rangsorában. Öt szorososan az USA, illetve az Egyesült Arab Emírségek követték.<sup>116</sup> Az ázsiai országokkal folytatott árucseré az elkövetkező időszakban lassan, de biztosan kerül majd túlsúlyba a nyugatival szemben,<sup>117</sup> kitüntetett területei pedig Kína mellett az öböltérség és a közép-ázsiai volt szovjet köztársaságok lehetnek. Ennek magyarázatához rendszerint a politikai szempontokat is gyakran felvonultatják, de – nem vitatva ezek jelentőségét – a folyamat aligha meglepő, ha figyelembe vesszük a Pakisztán tágabb földrajzi környezetében zajló fejlődési tendenciákat. A pakisztáni gazdaság – a maga szemszögéből nézve nagyon is logikusan – igyekszik az ázsiai fejlődési térségek „farvizén evezve” haladást elérni, igaz, a legtöbb érintett országgal szemben egyre inkább a „szegény rokon” szerepébe kényszerül. Hála azonban indiai-óceáni kijáratának és fejlődő kikötői kapacitásainak, a kínai és közép-ázsiai térséggel szemben komolyabb vonzerőt is gyakorolhat. A gazdasági együttműködés mélyítésének a stabilitás hiánya szabhat gátat, ami elvezet a pakisztáni diplomáciát foglalkoztató másik összetett kérdéskörhöz. Navaz Sharif előző kormányfői ciklusa a kargili válsággal és az azt követő pakisztáni elszigeteléssel külpolitikai szempontból súlyos presztízsveszteséggel zárult, és noha az elmúlt bő évtized sok változást hozott Pakisztán pozícióiban, a legfontosabb feladat továbbra is az ország leértékelődésének elkerülése a nemzetközi kapcsolatokban, és ezzel összefüggésben a nagyhatalmak érdeklődésének fenntartása. Az afgán–pakisztáni térség biztonságpolitikai folyamataihoz kötődő érdekelttség (nemcsak a nyugati hatalmak, hanem Kína és India részéről is) ehhez jó alapot szolgáltat. Emellett persze az Afganisztánhoz fűződő viszony Iszlámábádban stratégiai fontosságúnak tekintett kérdése adja majd a legtöbb munkát a pakisztáni politikai (és katonai) elitnek a nagyon is közeli jövőben. Mint a nemzetközi reakciók is mutatják, az új pakisztáni kormány külpolitikai mozgástere várhatóan elég széles lesz ahhoz, hogy külkapcsolataiban a legkülönbözőbb opciókat tartsa fenn. Navaz Sharif jól építhet majd nyugati diplomáciai érintkezéseiben kormányának demokratikus

116 Aazim, Mohiuddin: *Top ten trading partners*. *Dawn.com Business*, 2012. 01. 16.

117 Igaz, az Európai Unió és az USA még 2011-ben is a pakisztáni külkereskedelmi forgalom több mint 21%-át hasította ki magának, az exportpartnerek között pedig egyelőre nehezen pótolható tényezőnek tűnnek. Lásd *EU Bilateral Trade and Trade with the World – Pakistan*. 5. o. 2013. 05. 22.

legitimációjára, várhatóan azonban tovább folytatja a Kína-barátság tradícióját, amely az elkövetkező években erősödő szövetség képét ölti magára, tartalma pedig szinte kizárólag Peking szándékaitól függ majd.

Publicisztikai körökben manapság már gyakran hivatkoznak úgy a Pakisztáni Iszlám Köztársaságra, mint „a világ ötödik legnagyobb demokráciájára”. A pakisztáni demokrácia végleges megszilárdulásáról azonban nézetem szerint még korai lenne beszélni, különösen a legutóbbi (1999. évi) katonai hatalomátvétel emlékét felidézve, mikor Iszlámábád utcáin az addigi rendszerből kiábrándult, ünneplő emberek köszöntötték a hadsereg államcsínyét és a Musarraf főparancsnok által ígért megújulást. Valóban fennáll a kockázata, hogy a PML–N-t átütő parlamenti többséghez juttató elégedetlenség fennmaradása esetén a demokrácia társadalmi legitimitásának újbóli meggyengülését eredményezi. Sajátos, bár a jövőre nézve persze semmilyen elkerülhetetlen következménnyel nem járó fordulat, hogy éppen annak a Navaz Sharifnak kell megfelelnie az ebből adódó felelősségnek, akinek legutóbb hasonló körülmények között csúszott ki a kezéből a hatalom. A fent részletezett dilemmák kezelése tehát nem pusztán hatalomtechnikai vagy szakpolitikai kérdés, tétjük a kormány (és vele együtt a rendszer) elismertsége lehet.

## X. A térségben érdekelt hatalmak reakciója és elvárásai

A választások és a nyomukban zajló rendezett hatalmváltás – ahogy várható volt – általában visszafogott, de optimista megnyilvánulásokat szült Pakisztán legfontosabb külpolitikai partnerei részéről. A PML–N kormányzati pozícióhoz való jogát ennek nyomán senki sem vonta kétségbe, a térségben érdekelt hatalmak kormányai első nyilatkozataikban bizalmat sugároztak az új miniszterelnök felé. A legfontosabb külpolitikai partnerek elvárásai Pakisztánnal szemben a már bejáratott törekvések mentén a regionális stabilitás, valamint az afganisztáni és indiai–pakisztáni békefolyamat előmozdítása. Emellett persze az egyes országok speciális szempontjai dominálják az Iszlámábáddal kapcsolatos elképzeléseiket.

### *India*

India reakciója Navaz Sharif újbóli hatalomra jutására nemcsak az Újdelhi és Iszlámábád viszonyrendszerének hagyományosan konfliktusos légköre miatt érdekes, hanem a miniszterelnök indiai megítélése tükrében is. Sharif volt az iszlámábádi kormány feje az 1999. évi kargili háború idején, Atal Bihári Vadzspáji, az akkor Indiában regnáló hindu nacionalista kormány miniszterelnöke az ő meghívására látogatott Pakisztánba az év február 21-én. A két kormányfő pompás fogadtatástól övezett lahori találkozóján került aláírásra a városról elnevezett deklaráció, ami az indiai–pakisztáni békefolyamat egyik legfontosabb dokumentuma az utóbbi évtizedekben. A Lahore-i nyilatkozatban a felek hitet tettek a bizalomerősítés és a nukleáris fegyverekkel való felelős politika mellett, valamint újfent megerősítették a két ország 1972-ben, a bangladesi háborút követően megkötött szimlai megállapodását.<sup>118</sup> A pakisztáni diplomácia ezzel eredményesen altatta el az

<sup>118</sup> Szövegét lásd: Ministry of External Affairs, India, [The Lahore Declaration](#). 2009. 10. 20.

indiaiak éberségét, Vadzspáji alapvetően komolyan vette az enyhülést,<sup>119</sup> miközben – a téli időjárási viszonyokat kihasználva – már javában zajlott a pakisztáni hadsereg egységeinek beszívargása a kasmíri ellenőrzési vonal (LoC) indiai oldalára.<sup>120</sup> Sharif miniszterelnök még december folyamán ugyan kapott némi információt a tervezett műveletről, de annak valódi természetével és részleteivel minden bizonnyal nem volt tisztában, csak politikai célkitűzésével.<sup>121</sup> Bár nem tűnik úgy, hogy hevesen ellenkezett volna a támadás ellen, a PML–N vezére azóta is azt állítja, hogy a hadsereg és Musarraf vezérkari főnök becsapták őt, s a háta mögött sértették meg Lahore szellemét. A kargili konfliktus lezárásához a miniszterelnök amerikai segítséget kért és kapott,<sup>122</sup> India bizalma azonban odalett iránta.

Tény, hogy az 1999. őszi katonai hatalomátvétel az „áldozat” szerepébe helyezte Navaz Sharifot, az indiai külpolitika számára pedig Pervez Musarraf került a figyelem középpontjába, akivel végül sikeresen állapodtak meg a kasmíri szembenállás enyhítésében. Tizennégy év nagy idő a politikában, és Sharif ezalatt – részben száműzetésben – sikeresen építette újjá imidzsét. Ma úgy tűnik, hogy nyugati és indiai partnerei egyaránt hajlamosak elfelejteni neki korábbi szerepeit.

Az államközi érintkezésben szokásos udvariasság szellemében Szalman Hursid külügyminiszter hazája nevében üdvözölte a demokratikus választásokat, és még május 12-én gratulált a győztesnek.<sup>123</sup> Az indiai diplomácia nyitottságot mutatott az új kormány felé, az előrehaladás érdekében látszólag kész túllépni a korábbi bizalmatlanságon, jóllehet a közeljövőben nem várható áttörés a két szomszédos atomhatalom kapcsolatait régóta mérgező vitás kérdések rendezésében. A mosolyoffenzívából a miniszterelnök sem maradt ki: Manmohan Szingh hivatalos Twitter-oldalán adott hangot reményének, hogy az új iszlámábádi kabinettel a kapcsolatok új korszakát nyithatják meg.<sup>124</sup> A kötelező optimizmuson túl azonban az indiai fél azt is világosan látja, hogy a párbeszéd továbbfejlesztésének menetrendjét (csakúgy, mint az ország egész kül- és biztonságpolitikáját) nagymértékben határozza majd meg az új kormányfő viszonya a fegyveres testületekkel.<sup>125</sup>

## Amerikai Egyesült Államok

Washington számára az afganisztáni kivonulás terve mellett sem mellékes, hogy milyen minőségű együttműködést tud kialakítani az új pakisztáni kormánnyal. Az esélyesnek tűnő miniszterelnök-jelöltek között Sharif e szempontból „kezelhetőbbnek” tűnhetett, mint a jóval kevésbé ismert Imran Hán, aki a terrorizmus elleni regionális erőfeszítéseket „Amerika háborújának” nevezte.<sup>126</sup> Barack Obama elnök a választások másnapján gratulált a győztesnek, és kifejezte készségét, hogy a két kormány egyenrangú partnerként

119 Basrur, Rajesh M.: Kargil, Terrorism, and India's Strategic Shift. *India Review*, Vol 1, No. 4, (October) 2002, 41. o.

120 Sengupta, Prasun K.: Mountain Warfare: The Kargil Experience. *Asian Defence Journal*, Vol 10, October, 1999, 46. o.

121 Quadir, Shaikat: An Analysis of the Kargil Conflict 1999. *RUSI Journal*, Vol 147, Issue 2, (April), 2002, 26. o.

122 A harcok július 26-ával zárultak le. Minderről lásd Hussain, Syed Rifaat: Pakistan's Changing Outlook on Kashmir. *South Asian Survey*, Vol. 14, No. 2, 2007, 199. o.

123 Phadnis, Aditi: Nawaz victory is good for Pak-India ties: FM. *The Express Tribune*, 2013. 05. 14.

124 Press: High expectations for new Pakistani government. *DW*, 2012. 05. 21.

125 Nawaz Sharif makes a comeback in Pak, faces numerous challenges. *Times of India*, 2013. 05. 13.

126 Farooq, Umar: Sharif Poised for Return to National Stage in Pakistan Elections. *World Politics Review*, 2013. 05. 22.



dolgozzon együtt.<sup>127</sup> Utóbbi hangsúlyozása nemcsak a diplomáciai érintkezési normák szempontjából bír jelentőséggel, a pakisztáni közvélemény ugyanis különösen érzékeny rá. Az amerikai ideológiai beállítottság alapján a szabályos választási folyamat mindenképpen üdvözlendő, az új kormányzat várható magatartása az iszlám szélsőséges tendenciákkal szemben azonban némi bizonytalanságot okoz. Sharifot relatíve liberális beállítottsága ellenére általában nem tekintik a valódi szekularizmus harcos hívének. Az extrémizmus problémája azonban megkerülhetetlen: már régóta közhelyszámba megy, hogy Pakisztán jövőjét is veszélyezteti. Az afganisztáni „kivonulás” nyomán pedig racionális elvárás lenne a helyi erők hatékonyabb fellépése a militáns szervezetekkel szemben. Az amerikai diplomáciai nyomás az elkövetkező időszakban várhatóan ezt célozza majd, melynek a Sharif-kormány valószínűleg igyekszik is majd (legalább a saját lehetőségei szerint) megfelelni annak érdekében, hogy minél tovább biztosítsa az ország számára az amerikai szövetségből adódó anyagi és külpolitikai előnyöket. Mindez annak ellenére is érvényesülhet, hogy Sharif – a kampány egyik uralkodó témájához igazodva – a konfliktus lezárása mellett tett hitet a voksolást megelőzően.<sup>128</sup> A tálibok elleni harc pedig tovább folytatódott az elmúlt hetekben is. Május 29-én, a választásokat követő első amerikai dróntámadás célkeresztjébe nem kisebb személy került, mint Váli-ur-Rehman, a TTP, a pakisztáni tálib ernyőszervezet mehsud származású<sup>129</sup> második embere.<sup>130</sup> A terroristavezért Észak-Vazirisztánban likvidálták, esete emlékeztet, hogy a törzsi határvidék továbbra is az iszlám extrémista szervezetek elleni küzdelem fő hadszíntereinek egyike lesz, ahol metszik egymást az Egyesült Államok, Pakisztán, Afganisztán és a Kínai Népköztársaság biztonsági érdekei.

Bár a múltbéli tapasztalatok azt sugallják, hogy Washington elkötelezettsége az afganisztáni kivonulást követően nagymértékben lanyhulhat, ami jó eséllyel a Pakisztánnak érkező pénzügyi támogatások apadásában is nyomon követhető majd, az ázsiai hatalmi küzdőteret egyre inkább meghatározó érdekek miatt nem vehető biztosra, hogy megismétlődik ez a forgatókönyv. Az amerikai–indiai stratégiai partnerség erősödése ugyanakkor ennek ellenére is eredményezheti az Iszlámábádban amúgy is preferált kínai opció további előtérbe nyomulását.

## **Kínai Népköztársaság**

Li Ko-csiang kínai miniszterelnök Iszlámábád fő külpolitikai partnereinek képviselői közül az első volt, aki 2013. május 22-i látogatása során személyesen is gratulálhatott a választásokon győztes párt vezetőjének.<sup>131</sup> Kína számára a békés pakisztáni kormányváltás a viszonylagos belpolitikai stabilitás egyik bizonyítéka, és mint ilyen, határozottan ígéretes fejlemény a kelet-ázsiai hatalom regionális törekvései szempontjából. A Pakisztánnal szomszédos Hszincsiang-Ujgur tartomány biztonságpolitikai jelentőségét elemzésünk első részében már érintettük. Emellett a feltárt ásványkincs-lelőhelyeknek (arany, szénhidrogének) köszönhetően gazdasági szerepe is felértékelődni látszik Peking szemében, aminek köszönhetően az

127 Obama commends democratic transition in Pakistan. *dawn.com*, 2013. 05. 12.

128 Abubakar Siddique: Sharif Looks Set To Form New Pakistani Government. *Radio Free Europe*, 2013. 06. 01.

129 2007. decemberi megalakulása óta a pakisztáni pastunok Mehsud törzse adja a TTP vezérkarát.

130 Joshua, Anita: TTP leader 'killed in drone strike'. *The Hindu*, 2013. 05. 30.

131 Chinese premier pledges Pakistan energy crisis help. *BBC News*, 2013. 05. 24.

„ujgur probléma” mederben tartása nem pusztán a birodalom stabilitását érintő kérdés. Pakisztán szerepe e szempontból nem halványulhat majd az elkövetkező években sem. A kínai fél az együttműködési készségért cserébe továbbra is kész áldozni partnere érdekében. Li a látogatás alkalmával tizenegy megállapodást írt alá Iszlámábádban, és újfent kifejezte, hogy Kína továbbra is határozottan támogatja Pakisztánt szuverenitásának és területi integritásának biztosításában.<sup>132</sup> A kiállítás persze nem annyira elvi vagy érzelmi alapokra, mint inkább a kínai külpolitika pragmatikus megközelítéseire támaszkodik. Pakisztán a szakadár törekvések elleni fellépés mellett India (és idővel talán az USA) térségbeli hatalmi ambícióinak ellensúlyozásában is közös érdekeket mutat a távol-keleti nagyhatalommal. A sokat emlegetett „all-weather friendship” tehát – mindkét fél részéről alternatíva hiányában – minden bizonnyal az elkövetkező években is virágozik majd. Peking megítélésének erősödéséhez olyan – egyébként a helyi kínai beruházási politikához nagyon is illeszkedő és kifizetődő – gesztusok is hozzájárulnak, mint a pakisztáni atomerőművi kapacitások fejlesztésére tett vállalkások,<sup>133</sup> amelyek az utóbbi időben az energiakrízis leküzdésének stratégiájába illeszkedtek.

## Irán

Az Iráni Iszlám Köztársaság külügyminisztériuma először szóvivőjén keresztül üdvözölte a választásokon győztes pártot május 12-én.<sup>134</sup> A gratulációt Mahmúd Ahmadinezsád elnök telefonbeszélgetésük során személyesen is megismételte Navaz Sharifnak.<sup>135</sup> Teherán hivatalosan a két ország „testvéri kapcsolatainak” további fejlődését reméli az új kabinettől.<sup>136</sup> Pakisztánnal szembeni elgondolásait alapvetően biztonságközpontú szemlélete határozza meg. E tekintetben az egyik legfontosabb tényező az amerikai fegyveres erők térségbeli jelenléte, ami felvetheti Irán közvetlen fenyegetettségét is arra az esetre, ha a washingtoni politika agresszívebbé válna vele szemben. Afganisztánban persze a közeljövőben nem várható olyan mértékű stabilitás, ami lehetővé tenné, hogy egy Irán elleni amerikai katonai offenzíva kiindulási térségévé váljon. Az országban tapasztalható instabilitás határokön átnyúló hatásai azonban Iránt is sújtják.<sup>137</sup> Teherán tehát közel sem érdekelt abban, hogy északkeleti szomszédja káoszba sülyedjen, de stratégiai érdekei szempontjából ma az sem lenne egy vállalható forgatókönyv, hogy az afgán állam szilárd amerikai vagy pakisztáni befolyás alá kerüljön. Az e kettősségből kibontakozó óvatos stratégiai játszma a Pakisztánhoz fűződő kapcsolataiban is leképeződik, már csak azért is, mert az afganisztáni játékkeret végső soron mindkét regionális hatalom a magáénak tartja.

Ugyanakkor a beludzs térség stabilitásának tekintetében Irán és Pakisztán érdekei lényegében közösek. Mind az iráni Szisztán-Beludzsisztán, mind a pakisztáni Beludzsisztán földrajzi elhelyezkedése és nyersanyaglelőhelyei, valamint az itt kiépíteni szándékozott szénhidrogén-szállítási infrastruktúra (Irán–Pakisztán–India-gázvezeték) miatt stratégiai

132 China's premier offers to help end Pakistan energy crisis. *dawn.com*, 2013. 05. 25.

133 China says its nuclear reactor gets first foreign contract. *The Times of India*, 2013. 05. 02.

134 Iran felicitates PML-N victory in Pakistan's General Elections. *The Frontier Post*, 2013. 05. 15.

135 Iranian President felicitates PML-N Chief on victory of his party in elections. *Radio Pakistan*, 2013. 05. 20.

136 Iran congratulates Pakistan Muslim League-Nawaz on election victory. *Press TV*, 2013. 05. 15.

137 Bővebben lásd Ablaka Gergely – Háda Béla: Az afganisztáni válság regionális perspektívából I. *Nemzet és Biztonság*, 2012. 2. sz. 82. o.

fontossággal bír birtoklója számára. Ezért ha lesz olyan kérdés a jövőben, amelyben Teherán és Iszlámábád feltétlenül egyet fog érteni, akkor az a beludz nemzeti törekvések háttérbe szorítása lesz. E tekintetben az új pakisztáni kabinet hozzáállásában sem várható lényeges különbség, amihez a PML–N Beludzisztán tartományi gyűlésében szerzett pozíciója is bőven elégséges belpolitikai alapot szolgáltat.

## Afganisztán

Hamid Karzai afgán elnök sem késlekedett a gratulációval május 12-én, mikor telefonon beszélt a leendő pakisztáni kormányfővel, Dzsanan Muszazáj afgán külügyi szóvivő pedig kifejezte kormánya reményét, hogy a két szomszéd olyan együttműködést tud kialakítani, amelyre támaszkodva leküzdhetik a terrrorszervezeteket.<sup>138</sup> Afgán nézőpont szerint az eddigi erőfeszítések eredménytelensége általában a pakisztáni együttműködés hiányából fakadt. Kabul részéről érezhető a legnagyobb bizalmatlanság az új pakisztáni kormány iránt. A megfogalmazódó félelmek egyrészt a választási kampány során elhangzott, a terrorizmus elleni háborúból való kihátrálást is kilátásba helyező nyilatkozatokra reflektálnak. Másrészt annak a pakisztáni stratégiának a felújításától is tartanak, amely a probléma megoldását a militáns csoportok Afganisztánba való átszorításában látja. A „terroristaexport” ötlete, valamint Iszlámábád afganisztáni befolyásának megőrzésére és kiterjesztésére irányuló, helyben is jól ismert ambíciói a pakisztáni rosszhiszeműség hivatkozott példái lettek, azt azonban Kabulban is mindenki látja, hogy a délkeleti szomszéd bevonása nélkül elképzelhetetlen bármiféle átfogó békefolyamat. Nem meglepő tehát, hogy az afgán fél első üzenetei közé tartozott a béketárgyalások pakisztáni támogatásának igénye.<sup>139</sup> Az új vezetővel szembeni barátságos gesztusok megadják a reménybeli enyhülés „alaphangját”. Az Afganisztán-politika roppant bonyolult, mégis elodázhatatlan kihívás lesz Navaz Sharif kormánya számára, mely ugyanakkor esélyt adhat neki arra, hogy bizonyítsa rátermettségét és a „pakisztáni demokrácia” stabilizáló szerepét a régióban. Az eredmény persze nemcsak a katonai probléma szerteágazó volta miatt kétséges, hanem azért is, mert a pakisztáni kormány még saját országán belül sem számít egyeduralgó tényezőnek a biztonságpolitika alakításában.

## XI. Kitekintés a magyarországi szempontokra

Pakisztán belpolitikai életének viharaitól függetlenül több objektív tényezőnek köszönhetően jelenleg a második legjelentősebb dél-ázsiai állam, egyben a világ egyik ismert (ha nem is elismert) atomhatalma. E tények önmagukban igazolják, hogy figyelemmel kísérjük a politikáját és társadalmának életét befolyásoló fejleményeket. Magyarország érintettségét két problémakör vonatkozásában érdemes megemlíteni, hozzátéve azonban, hogy egyik sem specifikusan magyar ügy, hanem egyrészt a globális biztonság, másrészt az európai bevándorláspolitikai összefüggésében értelmezendő.

138 Arian, Abdul Wali: *Afghanistan Expects Sincere Cooperation From New Pakistan Government*. *tolonews.com*, 2013. 05. 13.

139 Haseeb, Meena: *Karzai urge new Pakistani government to assist Afghan peace talks*. *Khaama Press*, 2013. 06. 13.

Egyrészt Magyarország elsődleges érdekei Pakisztánnal kapcsolatban lényegileg egybecsengenek a térség hatalmainak regionális stabilitást és konszolidált politikai érintkezést célzó érdekeivel, elsősorban persze az Európai Unió és a NATO szempontrendszerébe illeszkedve. E szempontok alapvetően a biztonság fenntartásához kötődnek: országunk is érdekelt Pakisztán egységének, területi épségének és szuverenitásának megőrzésében, valamint konvencionális és nukleáris fegyverzete feletti szilárd ellenőrzésében. Más szóval annak elkerülésében, hogy ezek az eszközök vagy összetevőik bármikor felelőtlen elemek, esetleg olyan csoportok kezébe kerüljenek, melyek az Afganisztán reorganizálásában szerepet vállaló államokat (így – bár aligha az elsők között, de – Magyarországot is) ellenségüknek tekintik.

Éppen ezért Magyarország is érdekelt a pakisztáni hadsereg intaktságának fennmaradásában és a politikai elittel való korrekt együttműködésében. Az európai politikai kultúra és értékrend hagyományosan nagyobb bizalmat előlegez meg egy civil, mint egy katonai jellegű kormányzatnak. Bár ez a gyakorlati tapasztalataink alapján sokszor előítéletnek tűnhet, mégis megnyugtatóan hat, hogy a polgári kurzus fennmaradása az országban az elkövetkező időszakra nézve is valószínűnek tűnik, és a civil és katonai vezetők kiegyezésének sem látszik leküzdhetetlen akadálya. A választások eredménye európai szemmel nézve is üdvözlendő, esetleges aggodalomra nem a kormány ideológiai beállítottsága, hanem az országban uralkodó, a lakosság biztonságérzetét nagyban rontó állapotok adhatnak okot, melyek a térségből Európába érkező migráció egyik legfontosabb ösztönzői. Ez utóbbi alkotja a Budapest érintettségét felidéző másik problémakört.

A Magyarországra nehezedő migrációs nyomás – különös tekintettel a schengeni határok átlépésével próbálkozó illegális bevándorlók napi gyakoriságú megjelenésére – annak ellenére teszi indokolttá a pakisztáni közállapotok hazai figyelemmel követését, hogy a kérdés lényegében kívül esik az átlagos magyar hírfogyasztó érdeklődésén. Bár kétségtelen, hogy a dél-ázsiai ország földrajzi értelemben igen távol van Közép-Európától, állampolgárai mégis relatíve nagy számban jutnak el a dél-alföldi határokig. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal adatközlése szerint a 2012-ben Magyarországon menedékkérelmet benyújtó 2157 külföldi állampolgár közül 327 volt pakisztáni származású. Ők az összes eset 15,16%-át képviselik. Sokkal beszédesebb, hogy a pakisztániak az afgán állampolgárok (880 fő) után a második legnagyobb csoportot alkották a menedékkérők között.<sup>140</sup> Az afgán–pakisztáni térségből érkezők az összes menedékkérő több mint 50%-át tették ki 2012-ben. Ennek alapján nem nehéz belátnunk, hogy Magyarország szempontjából sem közömbös a szóban forgó terület biztonsági helyzete és általános társadalmi állapotai. A fentiek összefüggésében vizsgálva a pakisztáni választásokat önmagukban pozitívan értékelhetjük. A rendezett hatalomváltás mindenképpen a stabilitást erősítő folyamat, az ország belpolitikai struktúrája ma erősebbnek tűnik, mint történelme során bármelyik másik civil kurzus alatt.

A lakosság biztonságát fenyegető egyéb jelenségek kezelésében azonban ez még nem hoz automatikus fordulatot. A belbiztonsági helyzet romlása a törzsi határvidéken, illetve a törvényes rend uralmának megingása egyes városi térségekben a lakosság jelentős hányadának általános szegénységén túl is ösztönözni fogja az elvándorlásra vállalkozókat, érvet adva a kezükbe a fogadó ország hatóságai előtt.

140 Adatok forrása: Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, Statisztikák. [Statisztikák](http://Statisztikak.bmbah.hu). [bmbah.hu](http://bmbah.hu), 2013. 05. 20.